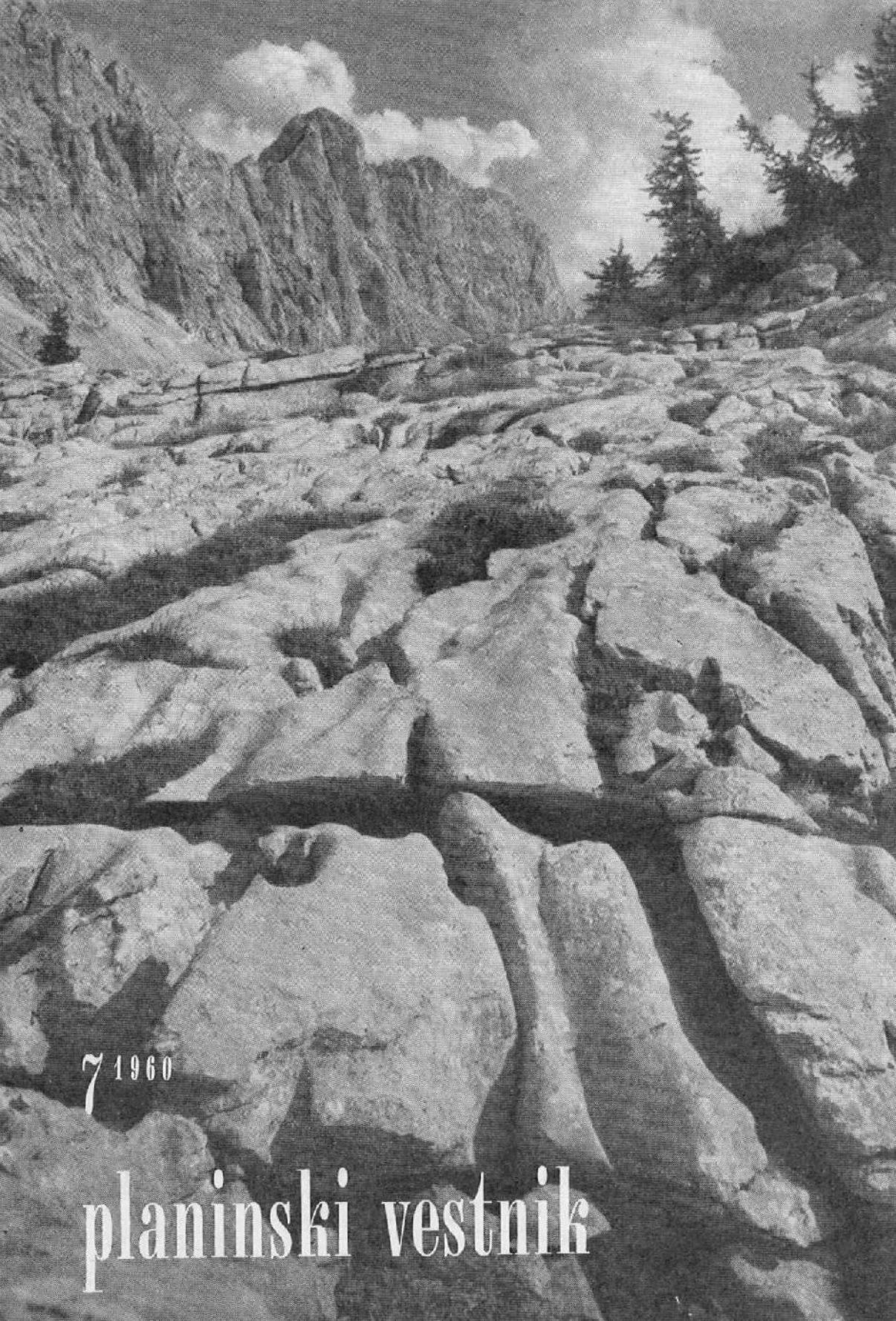

7 1960

planinski vestnik

planinski vestnik 7 1960

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE | LETNIK XVI | JULIJ

VSEBINA:

NAŠA PRVA HIMALAJSKA ODPRAVA

Fedor Košir 289
OD MATTERHORN DO MONT
BLANCA

Franc Gašperin 291

O JAMARSTVU NA GORENJSKEM

Marko Aljancić 294

SPOMINI

Franc Berjak 295

SEM ZA ZICNICE IN PROTI NJIM

Dr. ing. France Avčin 296

KRVAVEC NEKDAJ - DANES IN V BODOČNOSTI

Ing. Lapajne Svetko 298

PLANINSKI VODNIKI

Slavko Peršič 302

NEKAJ O KARTAH TRNOVSKEGA GOZDA

Ing. V. Mikuletič 303

JUVENTUS FERVIDA

Ludvik Zorzut 307

JOŽEF ŠKANTAR - ŠEST POTOM- CEV BOHINJSKIH KOSEZOV

Franc Ceklin 308

MLADI PISEJO 320

DRUŠTVENE NOVICE 322

OBČNI ZBORI 323

IZ PLANINSKE LITERATURE 327

RAZGLED PO SVETU 329

MLADIM PLANINCEM 336

NASLOVNA STRAN:

V ZAJEZERSKI DOLINI

Foto: Slavko Smolej, Jesenice

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza - urejuje ga uredniški odbor / Revija izhaja dvanaajstkrat na leto - po potrebi v snopičih po dve številki skupaj / Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likovarska ulica 3, poštni predal 214, telefon št. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in kilše izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 600.-, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 150.- (naročnina za inozemstvo din 800.-) / Tekoči račun revije pri Komunalni banki 600-701-3-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto.

Planinci! Izletniki!

V vsaki planinski koči,
planinskih domovih,
vzpenjačah itd.
zahtevajte lepo usnjato
značko »MARKACIJA«,
na kateri je že natisnjeno
ime kože ali doma.
Na drugi strani si napišite
datum Vašega obiska.
V kratkem času,
gotovo pa v par letih,
imate lahko zelo lepo zbirko
Vaših izletov in lepih spominov.
V stanovanju ali pisarni
Vam daje taka zbirka
pečat prijatelja naših planin
in lepih izletov

»MARKACIJE«

izdeluje:

**Tovarna čevljev
Maribor**

Klavniška ulica 5

Naša prva himalajska odprava

Tri velika gorstva sveta, Alpe v Evropi, Andi v Ameriki in Himalaja v Aziji, so ustvarila posebno izrazoslovje za gorniška osvajanja, in sicer alpinizem, andinizem in himalajizem. To razlikovanje pri poimenovanju vzponov v teh gorstvih je nastalo zaradi tega, ker se ta gorstva med seboj močno razlikujejo tako po kameninah, ki jih sestavljajo kot tudi po oblikovitosti, po terenskih in klimatskih razmerah, posebno pa po načinu vzpona nanje in značaju prebivalstva, ki prebiva v neposredni bližini teh masivov.

Alpinizem je verjetno najstarejši in tudi najbolj razširjen način plezanja v Alpah. Njegova posebnost je v tem, da je možno priti v podnožje alpskih vrhov z modernimi prometnimi sredstvi in da je lahko izvršiti nameravani vzpon v kratkem času, najčešče v enem dnevu. Pri tem ni odločilno, če vzpon poteka v suhi skali ali pa v ledu in snegu. Alpinizem je že iz predvojnih let razširjen tudi pri nas, njegov razvoj je bil posebno po zadnji vojni zelo nagel in je danes že skoro na skrajni meji človeških zmogljivosti. Naši alpinisti so preizkušali svoje znanje tudi zunaj meja naše domovine, bili so v stenah avstrijskih, italijanskih, francoskih in švicarskih Alp, Kavkaz jim je bil znan že pred vojno in tudi po vojni so v njegovih strminah izvedli nekaj zahtevnejših vzponov, tako da v alpinizmu ne zaostajamo dosti za ostalimi alpskimi narodi.

Andi, ki se raztezajo ob zapadni obali Južne Amerike, so precej oddaljeni od Evrope, imajo pa tudi svoje značilnosti, ki jih je marsikdaj težko premagati. Vzponi v Andih so nam znani večinoma iz opisov, ki jih je več objavil tudi Planinski Vestnik. Vzpona na najvišji vrh Aconcaguo se je lotil že pred vojno v Ameriki živeči Slovenec, ki je verjetno tudi dosegel vrh, izginil pa je kasneje v snežnem viharju na pobočjih Aconcague. Novejši vzponi v Andih so silno zahtevni, kajti napredek plezalne tehnike in pomanjkanje klasičnih prvenstvenih vzponov, ki so večinoma vsi že opravljeni, vzpodbujata alpiniste vsega sveta, da se lotevajo čedalje težjih preizkušenj v gorskih predelih izven območja Alp. Spomnimo se samo na pristope na navpične ledene stožce Fitz Roya in Cerro Torre, ki so zahtevali tudi žrtve med svojimi osvajalci. V Andih Jugoslovani praktično nimamo še nikakih izkušenj, ker se v njih še ni udeleževala nobena jugoslovanska odprava.

Himalaja je najbolj mogočno gorstvo sveta, saj se v njenih grebenih vrstijo šest in sedem tisočaki, pa tudi osem tisočaki niso redkost. Himalaji pripada prvenstvo, da se v vrhu Mount Everesta (8884 m) njene gmote povzpno na najvišjo znano točko sveta. Te okolnosti so že davno privlačile alpiniste, ki so želeli spoznati nov svet, svet, v katerega še ni stopila človeška noga. Motive za osvajanje himalajskih vrhov in prelazov pa moramo enako, kot je to v drugih gorstvih, razlikovati. Nedvomno je bil osnovni motiv prvotnih raziskovalcev ta, da so iskali pota, ki drže iz Indije čez Himalajo v Tibet. To so bili nagibi raznih trgovcev, pa tudi nekaterih domačih indijskih plemen, ki se še danes po pobočjih himalajskih vrhov borijo za svoj obstoj in skušajo svoje skromne pridelke zamenjavati na najbližjih tržiščih.

Vzporedno z razvojem alpinizma v Evropi se je pričelo razvijati tudi zanimanje za inozemska gorstva. Znano je, da so bili Angleži prvi, ki so ustanovili leta 1857 svoj Alpine Club in verjetno so bili Angleži tudi prvi med Evropejci, ki so himalajske vrhove ogledovali z »alpinističnimi očmi«. To jim je bilo toliko lažje, ker so dolga leta gospodarili v Indiji in z vojaško silo

zatirali upore raznih indijskih plemen. Ti njihovi pohodi so jih privedli tudi v vznožja himalajskih vrhov. Vojaškim edinicam so kmalu nato sledili tudi alpinisti, ki so po dolinah rek prodirali proti deviškim vrhovom Himalaje. Preobširno bi bilo navajati dolgo zgodovino razvoja alpinističnih vzponov v svetu, posebno še v Himalaji. Potrebne so bile mnoge izkušnje, potrebno je bilo mnogo priprav, preden so Francozi pod vodstvom znanega Mauricea Herzoga leta 1950 osvojili prvi osematisočak v Himalaji — Anapurno. Ta vzpon je posredoval alpinističnim krogom sveta nova spoznanja in nove izkušnje pri osvajanju najvišjih vrhov sveta, posredoval jim je izkušnje o tako imenovani smrtni coni v višinah nad 8000 metrov, kjer je zrak tako redek, da je potrebno uporabljati kisikove aparate, skratka, dolgoletne izkušnje so omogočile človeku, da je lahko premagal tudi višine, ki so se do tedaj zdele nedosegljive.

Prvemu osematisočaku so sledile kmalu nato zmage nad ostalimi najvišjimi vrhovi in leta 1953 je velika in vojaško organizirana angleška odprava osvojila »streho sveta« Mount Everest. Do danes sta ostala neosvojena samo dva osematisočaka, in sicer Dhaulaghiri in Šiša Pangma (Gosainthan). Dhaulaghiri je doživel že mnogo naskokov, toda vsi so ostali brezuspešni. Trenutno ga naskakuje švicarska odprava, kateri nudi pomoč tudi posebno letalo, toda že začetek vzpona je bil precej nesrečen, letalo se je pokvarilo. Vzpon se je končno Švicarjem le posrečil. Šiša Pangma leži v Tibetu in evropskim odpravam ni dostopen. Verjetno hranijo njegovo osvojitve za sebe Kitajci in Rusi. Dejstvo, da so skoro vsi osematisočaki že osvojeni, pa nikakor še ne pomeni, da je himalajsko področje že v celoti odkrito. Nešteto vrhov, nešteto velikih predelov je še popolnoma neznanih in tako ima himalajski zemljevid še mnoge bele lise, ki jih bo treba še izbrisati s podatki, katere bodo bodoče odprave na kraju samem ugotovile.

Že v začetku je bilo omenjeno, da je alpinizem tudi pri nas zelo napredoval in da tehnične težave v Alpah za naše alpiniste nikakor ne predstavljajo nerešljivih problemov. Razumljivo je torej, da je tudi v mislih naših plezalcev že dolgo tlela skrita misel, da bi se uvrstila v krog onih, ki bodisi v Andih bodisi v Himalaji utirajo nova pota in zavzemajo nove vrhove. Ta misel je dobila svoj konkretni izraz že pred petimi leti, ko je na iniciativo Planinske zveze Slovenije pričel z delom Himalajski odbor, ki naj bi pripravil vse potrebno, da bi tudi jugoslovanski alpinisti odšli na dolgo pot v Azijo — v Himalajo. Priprave so bile zelo temeljite, zbranih je bilo ogromno podatkov, vršila so se posvetovanja z mnogimi inozemskimi alpinisti, ki so že bili v Himalaji in ki so svoje izkušnje radi posredovali tudi jugoslovanskim tovarišem. Vodja odprave tov. dr. Miha Potočnik je ob pomoči tovariša Igorja Levstka in ostalih članov Himalajskega odbora do podrobnosti izdelal načrt pohoda in določen je bil tudi že cilj — osematisočak Manaslu. Žal vse tiste priprave niso rodile uspeha. Razne tehnične in finančne težave in morda tudi določeno nerazumevanje nekaterih ljudi so preprečile odhod in tako je nameravana odprava ostala doma, želja po vzponih v Himalaji pa je ostala in je neprenehoma prihajala do izraza na mnogih občnih zborih planinskih društev in tudi v našem tisku. Že prej, pa tudi po tem domačem neuspehu so se pri nas zvrstili mnogi inozemski predavatelji — udeleženci raznih himalajskih odprav, ki so z besedo in krasnimi filmi in diapozitivi prikazovali naši planinski javnosti lepote in težave vzponov na himalajske vrhove. Posledica vsega tega je bila ta, da so naši alpinisti na občem zboru PD Ljubljane — matice lansko leto predlagali, da so razmere že toliko dozorele in da so podane objektivne možnosti za sestavo odprave, ki bi

odšla v Himalajo. Odbor PD Ljubljana-matica je kot prvi prispevek odobril znesek din 300 000, PD Celje 200 000 din in s tem je bilo sodu izbito dno. Planinska zveza Slovenije in njena komisija za alpinizem sta predlog ljubljanskih alpinistov osvojili, organizaciji odprave je bilo treba dati le širšo osnovo, zato je bil formiran poseben Himalajski odbor, ki naj bi izvršil vse potrebne priprave za odhod naše odprave. V sporazumu s Planinarskim savezom Jugoslavije naj bi imela odprava jugoslovanski značaj, neglede na to, iz katere republike bi bili udeleženci odprave.

Himalajski odbor je zaprosil za pristanek za organizacijo prve jugoslovanske himalajske odprave Državni sekretariat za zunanje zadeve FLRJ in predsednika našega Izvršnega sveta. Ko je dobil potrebno odobritev, je delo takoj steklo. Prva uradna seja Himalajskega odbora se je vršila 28. oktobra 1959 v prostorih Planinske zveze Slovenije in na tej seji se je ustanovil tudi Himalajski odbor v naslednji sestavi: predsednik Fedor Košir, člani pa dr. Miha Potočnik, Tone Bučer, Lavoslav Dolinšek, Tone Stajdohar in Igor Levstek. Ta odbor se je na kasnejših sejah še izpopolnil in tako je bil imenovan za tajnika odbora Ante Mahkota, nadaljnji člani pa so postali še dr. Andrej Župančič, Edi Kržan, dr. France Srakar, zastopnik podjetja Planica-šport in kot predstavnik himalajske odprave Stane Kersnik, ki je bil obenem določen tudi kot bodoči vodja naše odprave. Že takoj v začetku je bil določen tudi cilj odprave, in sicer vrh Nanda Devi (7816 m), ki leži v Garhwal Himalaji, ter predstavlja s svojima dvema vrhovoma, ki ju veže do sedaj še nepreplezan divji greben, posebno lepoto tega predela.

Fedor Košir

Od Matterhorna do Mont Blanca

FRANC GASPERIN

(Iz dnevnika kranjske odprave)

Uresničila se nam je želja, pogledati gore, ki so nam takorekoč tuje in le malo podobne našim. Gore, katerih vrhovi se strmo dvigajo v nebo 4000 m visoko in jih obdajajo obsežni ledeniki, polni grozečih razpok. Priprave, ki so zahtevale mnogo dela, so tekle h kraju. Menili smo se le še o potovanju, kako bi najboljše izkoristili čas. Prišli smo v Câtillon, kjer je izhodiščna točka za skupino Waliških Alp. Iz Câtillona dalje v Cervinio smo potovali z avtobusom. Naštem naj skupno opremo: 12 nahrbtnikov, 6 vreč s spalnimi vrečami, 3 vreče s šotori in zračnimi blazinami, trije zaboji s hrano. Vsa oprema je tehtala približno 360 kg, tako da je vsak posameznik nosil povprečno 60 kg. Pripeljali smo se v Cervinio, majhno letoviško mesto, kjer je polno novih modernih hotelov in od koder je edinstveni pogled na Matterhorn iz italijanske strani. Ker je bilo že pozno popoldan, smo morali poiskati prostor za prenočišče. Kmalu smo ga našli na lepi zeleni jasi nad hoteli. Po dolgi vožnji in premetavanju opreme se nam je prilegla večerja in tudi počitek, vendar nismo mogli zaspati. Gledali smo ponosni tolikokrat opevani Matterhorn, kako se je kopal v sončnih žarkih.

Prebudilo nas je lepo sončno jutro in že smo s težkimi bremeni počasi stopali do žičnice, ki nas je v kratkem času pripeljala na Col de Furggen, 3497 m visoko.

Tu na končni postaji te žičnice so uredili Italijani nekakšno razgledno ploščad, kamor privabljajo številne turiste iz vsega sveta. Tudi mi smo ob tem razgledu kar ostrmeli, vendar ni bilo časa, saj smo morali na zemljevidu poiskati primerno mesto za postavitvev taborišča in seveda tudi priti do tja.

Bili smo utrujeni, a nam ni kazalo drugače, kot da gremo še po ostalo opremo. Ko smo se vrnili drugič, se je že mračilo in mnogo smo imeli opraviti, da smo si postavili šotore. Že v trdi temi so zabrneli bencinski gorilniki, ki so edini motili tišino jasne noči, tik pod vznožjem Zermatskega leva, kot Švicarji imenujejo Matternhorn. Razočaralo nas je megleno jutro, ker so načrti, sklenjeni prejšnji dan, padli v vodo. Toda nismo mirovali, hoteli smo poskusiti svoje sposobnosti in moči v zasneženih vrhovih. Odločili smo se za 4171 m visoki Breithorn. Začelo je snežiti. Priznati moram, da nas je višina preko 3500 m nekoliko ovirala pri dihanju, vendar nas to ni motilo, saj smo vedeli, da bomo kmalu stali prvič v življenju na štititisočaku. Ne morem popisati, kako srečni smo bili, ko smo si s tovariši segali v roke. Naslednji dan popoldan pa smo se spustili na 7 km dolg ledenik Gorner in šli po njem do vznožja Monte Rose.

Vstopili smo v kočo in ko smo povedali, da smo Jugoslovani, so bili z nami zelo prijazni in vljudni. Pripovedovali so nam, da so tu že bili Jugoslovani in da so jim ostali v dobrem spominu. V trdi temi smo potem skozi okno opazovali luči dveh alpinistov, ki sta bivakirala tik pod stenami, daleč od prijazne in tople kočice. Ko se je jelo daniti, smo že bili na spodnjem ledeniku Monte Rose. Čim više smo se vzpenjali, tem trši je postajal sneg. Morali smo si privezati dereze. Prehodili smo silno obsežne ledenike in z vsakim korakom se je strmina stopnjevala vse do grebena, ki je zaradi strmine deloma kopen. Čeprav smo morali plezati z derezami, smo imeli boljše občutke, saj smo od doma navajeni le kopnc skale. Še nekaj metrov položnega grebena in nekoliko izpostavljen kamin nas je ločilo od vrha. Premagali smo tudi to, čeprav je na tem mestu obrnilo nekaj tujih navez. Z radostjo v srcih in kljub utrujenosti smo stopili na drugi najvišji vrh v Evropi, Dufourspitze, 4634 m. Pihal je ledeno mrzel veter in preganjal težke temne megle. Le tu pa tam se je iz te divje igre megle in vetra pokazal za trenutek zasnežen vrh in zopet utonil v neskončni strmini. Začeli smo sestopati in preden smo prišli do polovice, smo iz daljave slišali grmenje, ki se je vedno bolj bližalo. Strele so čisto blizu udarjale v stene in grmenje je votlo odmevalo od nasprotnih gora. Preden smo prišli do kočice, smo bili precej premočeni. Ni nam bilo po volji. Zadaž za Monte Roso se je močno bliskalo. Ti bliski na obzorju opominjajo gornika, da vreme ne bo več dolgo držalo. Vseeno pa smo sklenili, da gremo do kočice Hörnli. Kot drobne sence smo v luninem svitu stopali po široki poti grebena, ki se od kočice dalje imenuje greben Hörnli in se konča prav na vrhu Matterhorna. Pri koči je bilo vse mirno in tiho, toda to ni trajalo dolgo. Kmalu so zaškripala težka macesnova vrata, ki že desetletja kljubujejo vsem divjim igram narave v teh višinah. Plezalci so jeli vstajati in hoditi gledat za vremenom. Govorili so švicarsko in francosko in dobro smo morali prisluhniti, da smo zvedeli njihova mnenja. Odločili so se kakor mi, da bodo vstopili. Mi smo bili tega veseli, vsaj ne bomo na turi sami. Skupno smo šli do vstopa in prve raztežaje v grebenu smo plezali še v trdi temi. Kmalu pa se je jelo daniti in presenečeni nad razgledom smo kar ostrmeli. Ni bilo časa za gledanje in premišljevanje. Napredovali smo dobro in kaj kmalu smo bili na neki čudni ploščadi in potem pri koči Solway, 400 m visoko. Kar navezani na vrvi smo posedli. Potrebni smo bili malo počitka in okrepčila, ker od tu dalje se začne težavnejše plezanje. Še nekaj raztežajev dokaj zračnega

grebena in že smo bili pri vrveh, ki so pritrjene v greben in so seveda zanesljive, saj zanje skrbje vodniki in SAC. Videli smo spominsko ploščo prvopristopnikom na Matterhorn, ki pa so ob povratku na tem mestu vsi zgrmeli v divje in globoke prepade vzhodne stene. V mislih smo se pomudili nekaj časa pri njih, potem pa smo zopet telovadili po vrveh naprej proti vrhu. Kmalu pa jih je bilo konec, prav tam, kjer bi bile pravzaprav najbolj potrebne. Vseeno pa smo premagali tudi te težave in že smo stopali po ozkem zasneženem grebenu proti vrhu. Ne najdem besed, da bi našteval vse občutke, ki jih čuti človek takrat, ko stoji na vrhu gore, o kateri je slišal vsa mogoča pripovedovanja in katere čudovite oblike pozna toliko ljudi po svetu. Razgled je bil zelo slab, ker so se podile temne megle in nas resno opozarjale na povratek. Začeli smo sestopati in preden smo prišli do prve koče, je začelo močno snežiti. Iz srca hvaležni Solwayu in tistim vodnikom, ki so gradili kočo, smo prevedrili močan snežen metež v skromnem vendar v teh divjinah lahko rečem udobnem zavetju. Sreča naša, da je nehalo snežiti, saj smo imeli pred seboj še dober del poti. Brez posebnih težav smo sestopili in se pri koči Hörnli še poslovili od dveh Švicarjev, s katerima smo skupaj hodili. Naslednji dan je bil dan počitka. Da bi tudi to izkoristili, smo šli v Zermat na ogled. Prav prijazno planinsko mesto je. Posebne pohvale vredno je to, da ni v njem nobenega ropota, ker je motorni promet po mestu prepovedan. Tam smo videli vse izložbe polne spominčkov in po ulicah ljudi vseh narodnosti.

Niti najmanj nismo mislili, da nam bo ponoči zapadlo kakih 10 cm snega. Nič ni bilo prijetno v snegu podirati šotore in pospravljati taborišče. Hitro smo imeli pripravljena vsa bremena in že smo se vzpenjali po ledeniku in dalje po grebenu proti Col de Furggen. Po dobrih dveh urah smo bili pri postaji vzpenjače od naporne poti kljub mrazu prepoteni. Kmalu nas je začelo mraziti, ker smo postopali okrog zaklenjene stavbe. Na vso srečo pa so nam po kratkem času odprli in nas povabili v »bar«. Spoznali smo Compagnonija, Himalajca s K 2. Srečali smo se z njim in veliko govorili takrat, ko smo prišli v Cervinjo. Bil nam je vsem zelo všeč. Po zunanosti skromen in dobrodušen človek s poraščenim in nasmejanim obrazom nam je bil takoj pripravljen svetovati. Ko smo mu povedali, da smo tu prvič, nas je prav po očetovsko posvaril in nam želel mnogo sreče in uspehov. Še krepak stisk roke spoštovanja vrednemu gorniku in že smo z vzpenjačo padali niže. V Câtillonu smo morali k znancem, kjer smo imeli spravljeno hrano za v Mont Blanc. Tu so nas lepo pogostili in dolgo v noč smo jim morali pripovedovati vse dogodivščine z Matterhorna. Naslednje jutro smo zopet s polnimi nahrbtniki potovali vse bliže Mont Blancu. Že med potjo se nam je tu pa tam za kratek čas pokazala zasnežena kupola — streha Evrope.

(Napisano za 60-letnico PD Kranj)

PRISPEVKI ZA ZLATOROG

Dr. Marjan Ahčin, Lukovica, din 1000.—, Josip Moretti, Novo mesto, din 1400.—, Henrik Simoniti, Ljubljana, din 200.—, Anton Žvan, Ljubljana, din 500.—, Vitko Jurko, Dol pri Hrastniku, din 1650.— in din 1000.—, Ciril Hočevnar, Maribor, din 1000.—, Štefi Rebec, Ljubljana, din 300.—, Pavel Kunaver, Ljubljana, din 250.— in din 400.—, PD Cerkno din 4000.—, PD Črnomelj din 9000.—, PD Kobarid din 20 000.—, PD Celje din 100.—, PD Ilirska Bistrica din 6000.—, PD Ruše din 420.—, PD Šoštanj din 6700.—, PD Laško din 16 274.—, PD Javornik — Koroška Bela din 70.—, PD Rimske Toplice din 900.—, PD Ljubljana-matica din 6232.—, PD Slovenska Bistrica din 6007.— in PD Bled din 18 200.—, Prispevki PZS za zadnje tromesečje 1959: od vpisnine din 75 530.—, za obresti din 318 199.—, od članarine din 167 780.—, od prireditelj din 21 446.— in od prodanih blakov din 889.—, skupaj din 685 447.—

O jamarstvu na Gorenjskem

MARKO ALJANČIČ

V tem sestavku ne nameravam obravnavati zgodovine speleoloških raziskovanj na Gorenjskem, čeprav bi se o tem dalo napisati gotovo marsikaj zanimivega. Poročati hočem o delu jamarskega odseka PD Kranj. Zato je morda naslov malce preobširen. Ker pa obenem opozarjam na različne probleme, ki se tičejo vse naše Gorenjske, naj mi bralci odpuste spodrsrljaj.

Kranjsko PD je bilo med prvimi, ki je ustanovilo pod svojim okriljem tudi jamarski odsek. Ko smo leta 1954 osnovali jamarsko ekipo, so ljudje začudeno majali z glavami, češ, v kakšne jame neki bodo le hodili ti naši jamarji. Kje sploh so na Gorenjskem podzemeljske jame, ki bi človek mogel vanje? Do pred kratkim je prevladovalo med ljudmi tako prepričanje, ko je na vsem lepem udarila v javnost razburljiva novica o Triglavskem breznu. Tedaj je tudi gorenjski podzemeljski svet postal otipljivejša stvarnost. Res je sicer, da na Gorenjskem ni takih podzemeljskih jam, ki bi se mogle meriti po lepoti s Postojnsko ali po razsežnosti in divjini s Skočjanskimi, vendar so po svoje zanimive in vredne, da jih obiščemo ter o njih povemo kaj več vsem tistim, ki si jih sami ne morejo ogledati. Razen treh ali štirih večjih pa je množica jam in brezen širši javnosti sploh neznana. Nekatere med njimi, redke, poznajo učenjaki po nahajališčih posebnih vrst živali, ki živijo samo v njih, v večino pa do nedavnega ni stopila človeška noga. O njih so živele med preprostim ljudstvom vse mogoče pravljice. Dela se je novemu odseku obetalo torej več kot preveč.

Raziskovanje podzemlja je zvezano s težavami, ki jih more premagati le velika požrtvovalnost in brezmejno navdušenje. Kaj more biti bolj mikavno, kot so podzemeljske jame, se vprašujejo mladi raziskovalci. Kdor si je ta skrivnostni svet ogledal v trepetajoči svetlobi sveč in karbidovk, ne more pozabiti čudovitih kapnikov in bleščečih kristalov. Kakor navpične skalnate stene vlečejo alpiniste, da se zagrizejo vanje, tako ali še bolj, s silo, ki ji ni mogoče ubežati, vabi jamarje podzemeljski svet. Ne zgolj, da pomerijo svoje moči z naravo, ne, jame zahtevajo več od človeka. V njih nas čaka nešteto vprašanj; obisk jame ne nudi samo turističnih užitkov, temveč terja tudi naporno raziskovalno delo. Neznane živali, ki živijo v mračnem podzemlju svoje skrito življenje, nas vlečejo, da se plazimo za njimi po ozkih vlažnih hodnikih. Globoke razpoke nam odkrivajo dogajanja zemeljske zgodovine. Kost izumrlih jamskih medvedov in drugih živali v jamski ilovici so pričča davnih časov. Tudi naši nekdanji predniki so pustili sledove za seboj. Vse to in še marsikaj drugega nas čaka v podzemeljskih jamah, ki so svet zase, čudovit, skrivnosten svet.

Nič ni torej čudnega, če se je majhna neorganizirana jamarska družčina razveselila, ko je tudi njej končno posijalo sonce. Kranjsko PD je moglo nuditi jamarjem potrebno materialno podporo, da se je delo lahko na široko razmahnilo. Do letos smo člani kranjskega jamarskega odseka prelezli čez 50 neznanih lukenj in brezen, priredili pa tudi veliko izletov v že znane jame in na Kras. Pridno smo zbirali podatke in material, merili podzemeljske prostore, risali načrte jam in brezen in fotografirali. Odsek ima lepo zbirko fotografskih posnetkov in veliko barvnih diapozitivov, ki navdušujejo širok krog poslušalcev jamarskih predavanj. O svojih pohodih smo poročali tudi v časopisju.

Jamarstvo je še vedno zelo osamljeno. Jasno je, da spričo težav in težkoč, s kakršnimi je povezano, ne more biti množično. Delo še ni končano, saj se komaj dobro začinja.

(Napisano za 60-letnico PD Kranj)

V Kranj sem prišel l. 1894 kot mlad trgovski pomočnik. Dobro se še spominjam tedanjih znanih planinskih osebnosti kakor triglavskega župnika Jakoba Aljaža, dr. Kugyja ter lepega števila planinskih piparjev.

Kmalu sem se seznanil s piparjem Pircem, ki je bil knjigovodja v Kranju. Pogovor je nanesel na Triglav in takrat se mi je vzbudila želja, da bi tudi jaz prišel na ta naš najvišji vrh. Obljubil mi je, da me bo obvestil, kadar bo zopet šel v planine, in je tudi obljubo izpolnil.

V začetku septembra leta 1895, torej pred 64 leti, smo se zbrali štirje pod Pirčevim vodstvom in se odpeljali proti Gorenjski. Že v Mojstrani nam vreme ni kaj prida obetalo. Tedaj vzpon na Triglav ni bil tako lahak kakor danes. Tudi pristopniki so bili še redki. Pota so bila le komaj nadelana. Zateklo nas je neurje. Tudi veter je zahteval svojo žrtev, klobuk, ki je izginil v gosti megli. Koča na Kredarici je bila majhna lesena stavba, ki je ječala pod udarci vetra, pripeta na močne železne vrvi.

Ker ni bilo videti, da se bo vreme izboljšalo, smo kljub temu sklenili, da se povzpnejo na vrh in se čimprej vrnemo v dolino. Kljub megli in mokri skali smo se korajžno odpravili iz koč, kajti ponudil se nam je zanesljiv vodnik in nam zagotovil, da nas varno pripelje na vrh.

Odšli smo. Vodnik pred nami. Začeli smo se vzpenjati v steno Malega Triglava. Toda naš vodnik je začel kmalu spodrsavati in prožiti kamenje na nas tako, da mu je naš v gorah izkušeni pipar ukazal, naj počaka in hodi kot zadnji. Za vodstvo je določil mene, čeprav najmlajšega. Dokaj uspešno smo dosegli vrh Malega Triglava. Tam pa je naš vodnik obstal. Sami smo nadaljevali pot na vrh. Razgleda skoraj nismo imeli, bili pa smo kljub temu zadovoljni. Eden od naših je od veselja zaradi mraza nekoliko pregloboko pogledal v steklenico. Imeli smo z njim precej težav na mokrem grebenu posebno na nevarnem mestu pri prehodu med obema vrhovoma, takrat še zelo ozkem in slabo zavarovanem. Ko smo prišli na Mali Triglav, nas je čakalo novo presenečenje. Naš zaostali vodnik je visel preko previsne skale in trdno spal. Približali smo se mu z največjo previdnostjo in ga krepko potegnili na varno. Imeli smo dosti težav, da smo ga spravili preko stene po vrvi v kočo, ker je dobil pravo vrtoglavico. Tam smo ga nasitili in mu dali primerno lekcijo. Ves skrušen je nato priznal, da ni vodnik, da še nikoli ni bil na Triglavu in da si je vse izmislil, da bi tako dobil nekaj denarja, ker ves dan še ni nič jedel.

Ponoči je razsajal silen vihar. Koča je ječala pod udarci vetra in groma. Še pred svitom nas je prebudil oskrbnik z veselo novico: »Fantje, kdor hoče imeti krasen razgled — brž na vrh!« Takoj smo planili z ležišč in v najkrajšem času smo se že vzpenjali po malce zasneženi steni v ledenem vetru, ki nas je prepihal do kosti. Nismo čutili ne vetra, ne strmine, ker nas je razgled čez vse prevzel. Mogočna pokrajina se je razprostirala pod našimi nogami, videli smo celo Jadransko morje.

Tak je bil moj prvi vzpon na Triglav pred 64 leti in gore me od tedaj niso več izpuštile iz svojega začaranega kroga. Pozneje sem prehodil skoraj vse vrhove Julijcev, Karavank in Kamniških planin. Vzidal sem prvo skrinjico za knjigo in štipiljko na Storžiču, ki jo je pozneje uničila strela. Ko je bila

ustanovljena podružnica SPD tudi v Kranju, sem postal njen član. Bil sem več let član odbora in blagajnik. Kot lastnik precejšnjega števila delnic Šmarjetne gore, sem omogočil, da je prišla ta postojanka v last Planinskega društva Kranj.

Še danes v 84. letu prav rad zahajam v planinski svet, seveda se z veseljem okoriščam z modernimi pridobitvami današnje dobe, to je dobrimi cestami in pa žičnicami, ki mi še v tej pozni življenjski dobi omogočajo uživati naše prekrasne gore.

(Napisano za 60-letnico PD Kranj)

Sem za žičnice in proti njim

DR. ING. FRANCE AVČIN

Dragi urednik!

V Planinskem Vestniku nas sprašuješ alpiniste, smučarje, planince, vse podzvrsti človekove pasme homo alpinus, če smo za žičnice ali proti njim. Naj Ti odgovorim še jaz, ki res ne vem, kaj me bolj vleče, plezanje ali smučanje. Čim bolj lezem v leta, tem bolj uživam na smučeh, tem bolj pa me zopet sili na ožarjene skalne grebene.

Zato je moj odgovor kaj kratek: osebno sem za žičnice od časa do časa, v celoti sem pa proti žičnicam. Razlika med dričkanjem ob žičnici in med visokogorskim turnim smučanjem se mi zdi podobna kot med plehkim jazzom in pravo muziko. Pa včasih le grem plesat in dobro se počutim, čepraj me na kraju bolé ušesa od moderne plesne »glasbe«, tega ritmičnega hrupa. In tako grem tudi na žičnico, kadar ni boljšega. Ples in žičnica, oboje prispeva vsako po svoje k fizični spretnosti, glasba in gorsko smučanje pa mi skrbita za dušo. Ob žičnici postaneš dober smučar po zglajenem nenaravnem snegu, zato pa v celcu in težkem snegu tem bolj odpoveš s svojimi »gegenšultri«, strogo paralelno vožnjo, nagibi naprej ipd., zlasti če ti na hrbtu jaše zajeten nahrbtnik. Gorsko smučanje pa te vzgoji za vse snegove, na vseh strminah, zraven pa ti zdrava večurna hoja vkreber pregnete vse mišice do zadnje s srčno vred in izpiha zaprašena pljuča do kraja. Ob žičnici si priklenjen na mostu, v gorah si prost v širino in višino. Ob žičnici slediš kratkemu jeklenemu kablju, v gorah brezkrainim belim grebenom. Ob žičnici ti duša spi, v gorah ti živi in žari polno.

Ne drži, da današnja mladina nima smisla za turno smučanje, le za žičnico še, tako kot ni res, da jo vnema le jazz, muzika pa nič več. Stvar je v tem, da ji ne kažemo poti, sama je pa premalo požitvalna in preveč apatična, kot je to vsaka povojna generacija. Kako naj povprečen mlad človek dojame breždanje globine glasbe, če ga spretni trgovčiči s človekovimi slabostmi dan na dan pitajo z ersatz-muziko, z jazzom in popevkami in podobno kulturno plažo. Še tako bedasti stvari ljudje nazadnje le slede, da je le propaganda dovolj vztrajna. Mladina pa je iz lipovega lesa: boga ali besa lahko izrezljaš iz nje!

Kako naj mladina smuča po višinah, če ne pozna snegov, ne ve za nevarnosti gora, za nastanke plazov, za potek vremena; če ima modne slonovske smuške čevlje z gladkim podplatom brez pete, smučji trde za »pisto«, vezi nemogoče za hojo vkreber; če se ji o obstoju in uporabi kompasa, šotorske vreče, derezic za

ledena pobočja, prvi pomoči in vsem drugem v gorah potrebnem, komaj kaj sanja? Toda v gore gre vseeno rada, da jo le kdo potegne za seboj. Uživa prav tako in še bolj vzhiceno kot mi, ki smo kot homines alpini perennes goram zapadli do zadnjega našega dne in diha. Primer!

Bil sem na Komni in bilo je spomladi. Tečaj mladih študentov fizikturne šole je pod vodstvom smuških učiteljev tlačil sneg na »trotlecu« okrog planine Na kraju dan na dan, vedno na istem mestu in vadal vedno iste smuške gibe, vsako leto edino zveličavne in vendar vsako leto drugačne. Prav zasmilili so se mi v onem divnem vremenu. Pa sem predložil učiteljem, da vso njihovo »žloto« z ženo popeljeva na turo, na pravo spomladansko visoko smuško turo. Rečeno, storjeno! Vstali smo z dncm, šli brez jutranje telovadbe čez Bogatinsko sedlo pa na desno proti strmemu, belemu ostremu vrhu, ki ga s sedla vidi vsakdo, nanj pa ne gre nihče. Je najvišji in zadnji v dolgem grebenu od Črnega vrha preko Kaluderja visoko nad Lepeno. Velika Baba (2014 m) mu je ime in pogled na Krnsko jezero v modri globini pa na visoki Krn nad njim je edinstven, da o ostalem sijaju okolja vsenaokrog niti ne govorimo. Dosegli smo vznožje, sneli smuči, palice v roke pa strmo v breg, prav na rob one ogromne opasti, ki visi nad tiho planino Duplje. Da si jih videl, fizikturnike, koliko navdušenje! In potem promenada čez ves širni razgledni greben tja proti Lanževici, pa z nje strmi smuk v Razor, pravi smuk po pravem snegu, po deviškem rahlem pršiču! Še lepo potovanje gor in dol med vrtačami, macesni, viharniki, zasreženim rušjem, nič po običajni poti in kar padli smo na Komno, oni pa po jedači, za katero ves dan ni bilo časa. Mladina! Če bi mladina znala, če bi starina mogla.

Hvali ni bilo kraja, v meni pa globoko zadovoljstvo, da sem mladim srcem odprl vrata v svet nepoznane krasote. Še sedaj, nekaj let po tem, ko so že vsi postali učitelji telesne kulture, mi prihajajo glasovi o nepozabni turi. S svojimi učitelji modernega ritomigniškega smučanja ne bi bili Velike Babe doživeli nikdar. Kako malo kvečjemu, saj jih v hotelskih prostorih ni manjkalo.

Kot pravi Vilko Ukmar, ni dovolj, če mladino trpamo zgolj z učenostjo in ji bistrimo razum, čustvenega življenja pa ji ne plemenitimo. Prav tako ni dovolj, če ji od prelestnih gora, tega neizčrpne vrela mladosti, telesnega zdravja in duševnih sil, kažemo le ozka standardizirana podnožja, prostih poti na sončne vrhove pa ji ne utiramo. Zato so preizkušeni, za svoje poslanstvo živeči in goreči vzgojitelji mladine k lepotam narave, ti redki Pavli Kunaverji dragocenejši od vseh še tako prizadevnih drugih planinskih delavcev. In ali ni prav Arnold Lunn, ustanovitelj slaloma, te najmodernejše in hkrati najmanj smučarske discipline v smučanju zapel hvalnice visokogorskemu turnemu smučanju s kar shakespearejevskimi verzji:

ali v šibkem prevodu teh vznosenih besedi:

Lord of the sovereign heights
I ask no length of honoured life,
No span of gracious days,
Yet while I live I pray to grant me
To follow year by year the old snow ways.

Ne prosim te, o duh višin,
življenja dolgega poti,
ne prosim mirnih srečnih dni,
brezkrajnih prosim le smučin.

Tako je tedaj, dragi urednik, z menoj in vso še preostalo visokoalpinsko smučarsko gardo: ne samo jazza, vzpenjače, temveč tudi in predvsem simfonije belih vrhov!

Vale et salve!

Tvoj stari Francè

Krvavec nekdanj – danes in v bodočnosti

ING. LAPAJNE SVETKO

(Članek je posvečen spominu dragega strica ing. Stanka Bloudka, idejnega avtorja današnje žičnice na Krvavec)

Vrsti člankov o opravičenosti žičnic, profanaciji gora, gostiščih in publiki na Krvavcu, Veliki planini in drugje priključujem še članek, ki naj vsebuje nekaj misli našega dragega strica ing. Stanka Bloudka o ureditvi Krvavca. Mož, ki ga lahko imenujemo pesnika tehnike in športa, ki je vse življenje žrtvoval razvoju našega športa, z lastnimi stroški in žrtvami prispeval h gradnji prvega nogometnega igrišča, prvega drsališča, prvega kopališča, prve smuške letalnice, prvega kotalkališča pri nas, ki je v mladosti konstruiral prve aeroplane na svetu, je v zadnjih letih življenja trasiral tudi prve žičnice na Kranjskem: Vitranec, Planico, Krvavec. Kot vsi njegovi številni izumi, tako kažejo sploh vsa njegova tehniška dela globoko profinjenost, občutek za tehniško smotrnost in skrivnosti naravnih zakonitosti. To se zrcali tudi v trasi žičnice na Krvavec.

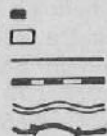
Mnogo je bilo mešetarjenja za izhodišče in traso, tako da bi uspeh zaslove skoraj padel v vodo, če ne bi naključje, da je bila že naročena žičnica za Kočevje, sprožil možnost, da se uporabijo izdelki za žičnico na Krvavec. Golo naključje obenem z veliko požrtvovalnostjo nekaterih tovarišev, ljubiteljev Krvavca, je omogočil novo vzpenjačo. Odločilo se je končno le v prid izhodišču v Zanjivcu. Razlogi so jasni. Najkrajši dostop do končne točke, najnižje vsch smuških spustov, do Gospince. Izhodišče v Zanjivcu je najbližje Ljubljani, bližje kot dolina Bistrice ali Kokra. Trasa žičnice poteka po južnem, toplem pobočju, česar druge variante ne nudijo. Dostop do izhodišča je približno enako daleč od Kamnika kakor od Kranja in Škofje Loke ali Domžal. Vsaka druga varianta bi nudila prednost posameznemu kraju, bolj oddaljeni kraj bi bil prikrajšan. Za vse navedene kraje ni dostop predolg, mogoč je celo s kolesom za mlade športnike. Za motorni prevoz tudi Bled ni predaleč, tako da pride žičnica v poštev tudi za tamkajšnje letoviščarje. Razgled z žičnice proti jugu v zgornjem delu proti Grintavcem je edinstven.

Krvavec obiskujem že od mladih let.

November 1928. V Ljubljani mrak, prši v drobnih kapljicah, ljudje zaviti v plašče z dežniki, razpoloženje mračno. V šoli dopust za selitev: tri dni. Tretjina razreda s pelerinami, kapucami, palicami in smučmi, hajd na Krvavec. Potovanje z vlakom (poldruga ura) v Kamnik, dalje Št. Lenart, Ambrožar, Krvavi klanec, počivanje, ogenj, končno proti večeru planina Jezerca. Čudež: Pod nami megleno morje, nad nami jasno nebo, sonce z zadnjimi popoldanskimi žarki. Smreke v ivju, po livadah 20 cm pršiča. — V koči smo bili skoro sami. Planinska tišina, ture na vrhove Krvavec, Zvoh so bile naš cilj. Vmes smuška šola, vežbanje, igre. Od tedaj ne mine leto, da ne bi obiskal Krvavca, vsaj enkrat, če ne večkrat.

Danes je slika na Krvavcu drugačna. Žičnica nas z avtobusom pripelje v dveh urah iz Ljubljane do Gospince. V enem dnevu nam je mogoče uživati spočit prijetno smuko v planinskem zraku, za kar je bilo prej treba dva ali tri dni. Žičnica pa ni grajena za enega, samotnega planinca, ampak za množico ljudi. Tako je tudi Krvavec vsako nedeljo poln smučarjev pozimi, poln izlet-

KRVAVEC

obstoječe stavbe
projektirane stavbe
obstoječa žičnica
projektirana žičnica
obstoječa cesta
projektirana cesta
obstoječe smučarske proge

nikov poleti. Kogar moti množica, naj stopi na Zvoh, pa bo že redko našel družbo. Odpirajo se mu daljši izleti, na Mokrico, Koren, Greben, če mu to vreme in sneg dopuščata. Tudi če je na Krvavcu tisoč smučarjev, pa bo zavil po Zvohovem jarku do prepađa ter po smrečju do Tihe dolinice, bo njegova smučina verjetno edina sled v deviškem pršiču. Za počitek si bo izbral primeren panj v sončnem pobočju na severni strani dolinice ter za zabavo opazoval mladino, kako lika snežna pobočja naokrog. Opazovanje smučarjev, ki se mojstrsko urijo po pobočjih, je vsaj zame — tudi del užitka, posebno če jih je veliko, ter je celo pobočje v nenehnem gibanju. V Tihi dolinici bo pod vsako smreko našel utaborjeno tako družinico, ki se bo po utrudljivem smučanju grela na soncu in uživala svojo južino.

Za bodoče je imel naš pokojni Stanko drugačne, širše cilje. Za dostop na Krvavec je zgrajena žičnica prešibka. Njena kapaciteta ne ustreza povpraševanju, posledice so mučni repi na postajah, čakanje, prerivanje. Tudi tukaj bo treba uvesti potrebne mere: pri upravi žičnice številke, da ima vsakdo določen razpored in čas brez čakanja v repu; pri potnikih spoštovanje reda in kulturno obnašanje.

Brez ozira na to, žičnico bo treba prej ali slej povečati, to pomeni zgraditi novo žičnico z večjo, dvojno ali trojno kapaciteto. Zgraditev žičnice pomeni isto kakor zgraditev železnice. Naprava kolodvora ima kmalu za posledico nova naselja z vsemi — za življenje naselja potrebnimi ustanovami. Nekaj podobnega moramo računati s Krvavcem. Poglejmo si torej, kakšne načrte je imel naš pokojni Stanko Bloudek za Krvavec.

Krvavec naj postane za bodoče pozimi izrazito smuško torišče tako za množice kakor za tekmovalce. Glavna smučišča so z grebena Krvavca do Gospince, kar predstavlja višinsko razliko od 1850 do 1470 skoraj 400 m. Pobočja so dovolj strma, da nudijo možnost sprostitev tudi dobrim smučarjem in tekmovalcem. Krvavški smučarji so znani kot dobri, saj narava pobočij to od njih zahteva. Za pršičasti sneg pri neugodnih južnih pobočjih bodo smuške smeri držale po Zvohovem jarku in zapadnem pobočju Krvavca preko Tihe dolinice do Gospince, pri čemer bodo tekle delno med smrečjem, ki daje izredno mikavnost pokrajini. V primeru ugodne smuke po sredu južnih sončnih pobočij se ponujajo krasne smeri po jugozahodnem robu Krvavca, od vrha mimo sedanjega doma zopet do Gospince. Za navedene smuške smeri bo treba prej ali slej zgraditi novo vzpenjačo — sedežnico, za kar bi bila najprimernejša obstoječa žičnica. Ta zgornja vzpenjača bi bila kot sedežnica namenjena predvsem za smučarje, koristno bi služila tudi poleti. Zgornja postaja naj bi bila nekje na vrhu Njivic, to je pobočja na severo-zahodni strani vrha Krvavca, morda čim bliže sedlu proti Zvohu.

V zvezi z navedenimi dvema žičnicama bi bila potrebna še ena prometna žila: kolovoz za sani v horizontali od sedanje zgornje žične postaje na Gospinci do Križke planine.

Oglejmo si še zamisli glede bodočih naselij na Krvavcu: Za smuške tekmovalce, za turiste, alpiniste in plezalce pride v poštev le nov dom, planinski dom na Njivicah ali na sedlu pod Zvohom. Smučar mora priti na start spočit, naravnost iz doma. Plezalci morajo imeti čim krajšo pot do ostenj Zvoha, Grebena, turisti izhodišče, ki bo čim bližje Grebenu in Grintavcem. Za rodbine, ki si žele na Krvavcu dopusta z otroki, za ljudi, ki žele udobnosti, ki žele jdilo, kraj med skalami, na vetru ni primeren. Zanje so prijetne livade okrog Gospince ali v približno isti višini tik pod zgornjo mejo smrek. Smreke dajo krajini slikovitost, ščitijo pred vetrom in lovijo sončne žarke v zimi. Tu je prostor za

Ing. Stanko Bloudek

Foto Franc Močnik

letoviščne hotele, bazene, vile in slično. Strogo pa je treba paziti, da se ne bodo z gradnjami in ograjami zagradila pobočja, ki so osnovni pogoj smučanja. Na Križki planini se lahko pričakujejo večja naselja za športna in socialna društva, študentske organizacije, sindikati, tabornike ali podobno. Za smučarje – tekače so nad Križko planino in Jezerco primerna vežbališča.

Kaj pa sedanji planinski dom? Za turiste in smučarje ostane prenizko, za letoviščarje previsoko. Ne bo imel kolodvora, ostal bo ob strani vsake žičnice. Ali ga bomo zaprli? Ne! Tudi ta bo ohranil svoj pomen na Krvavcu. Ostal bo gostilna! V njem bo plesišče, do njega bo z vseh strani prijeten izprehod, v njem se bodo shajali obiskovalci Krvavca z vseh strani. Dom je tudi dovolj vstran, da ljudsko veselje ne bo motilo prebivalcev ostalih naselij v nočnem miru.

Še en problem je mučil našega strica Stanka Bloudka: Kaj bo, če bo Krvavec postal premajhen, obiskovalcev pa preveč. Izkušnje kažejo, da dose-danjih tisoč smučarjev še ni bilo v zadregi glede prostora. Kaj pa, če jih bo več tisoč? Bloudek je našel rešitev: Zminirati grde skale od Zvoha do Korena, ter omogočiti lagoden, varen smuški prehod od Zvoha na Koren, Mokrico, Kom-potelo in Greben tudi pozimi. Prehodi preko pobočij Zvoha na njegovem jugo-vzhodnem pobočju so nerodni, nevarni zaradi plazov ter zahtevajo znatno izgubo višine. To je gotovo originalna rešitev, četudi gre nekoliko daleč.

Pok. ing. Stanko Bloudek je bil planinec. Vsako leto je obiskal Triglav, zadnje leto življenja celo trikrat. Vsakikrat si je s seboj prinesel kamenček z datumom ter kamenček shranil doma za spomin. Tako, kot je on zbiral kamenčke, tako dajmo tudi mi, korak za korakom načrtno izpopolnjevati naše ureditve, da nam ne bo sproti žal, kar smo zgradili. Z upoštevanjem njegovih idej – na katerem bi že bilo področju – naj si gre za Velo polje, za Krvavec ali Planico – se bomo gotovo najlepše oddolžili njegovemu spominu.

Planinski vodniki

SLAVKO PERŠIČ

»... izkoriščanje prostega časa se razvija v razne smeri. Zadržal bi se samo pri treh takih smereh:
pri ustvarjanju pogojev za bogatejše kulturno in zabavno življenje;
pri usmerjanju delavcev, da bi se čimbolj bavili s telesno vzgojo in športom, ter
pri omogočanju udobnejšega in cenejšega oddiha.«

(SVETOZAR VUKMANOVIČ – TEMPO v zaključnem govoru o problemih izkoriščanja prostega časa na IV. plenumu Centralnega sveta ZSJ.)

Predsednik Centralnega sveta je govoril na splošno in je poudaril, da »ne smemo iskati nobenih enoličnih oblik... in tudi ne enotne rešitve, ampak moramo mobilizirati svoje organizacijske sile na način, ki najbolj ustreza konkretnim pogojem vsake komune in podjetja«. S temi tremi točkami je nakazal tudi smer delovanja planinske organizacije, ki naj bi prispevala k smotrnemu izkoriščanju delovnega časa in k povečanju produktivnosti s svojimi konkretnimi nalogami, z organizatoričnimi ukrepi in posegi.

Uporabljam izraz *planinski vodniki*, ki je prav gotovo nov v planinskem slovstvu. Namenil sem ga tistim delavcem v planinstvu, ki so že in ki bodo še bolj potrebni v planinski združbi glede na zahteve splošnega gospodarskega napredka in pa zato, da dosežemo čim tesnejšo povezavo planinstva z delavskim športom. Upam, da bo ta izraz povsem ustrezal takšnemu planinskemu delavcu, ki zgolj iz ljubezni do planinstva deluje za njegov razvoj in za napredek turizma v gorah, ko vodi skupine izletnikov na gorske vrhove.

Ta novi tip planinskokulturnega delavca naj bi se torej razlikoval od *gorskega vodnika*, ki je alpinist in kot tak se s svojim varovancem za določen honorar vzpenja predvsem po plezalnih smereh in z njim dela zimske vzpone.

Gorsko vodništvo ima svoj zgodovinski razvoj, ki ga podrobno obravnavata prof. Evgen Lovšin v knjigi o gorskih vodnikih in Boris Režek v svoji »Stene in grebeni«, vendar ne bo odveč, da ga tu očrtam zaradi pomena le-teh in razlikovanja od sodobnega planinskega vodnika.

Vodniki v gorah so bili v vseh časih razvoja alpinizma in gornišstva tisti, ki so vedeli za pot, po kateri se da doseči vrh, so jo pokazali in tudi po njej vodili svoje varovance, jim razkazovali gorski svet, njegovo lepoto in strahoto, pa tudi njegove posebnosti in znamenitosti. Vodili so ljudi na vrhove gora že pred 200 leti in več, a tudi danes jih še vodijo: eni v navezi čez stene in grebene, čez ledenike na vrhove po nenadelanih poteh, drugi pa zvedavo in v planinski družbi razvedrila željno množico po varnih stezah na planine.

Klasični *gorski vodniki* (lovci, pastirji, gozdarji, planšarji, kmetje ob vznožju gora in iz vasi na gorskih pobočjih) so bili gotovo prvi na vrhovih nekaterih gora in kot dobri poznavalci gorskega sveta svojega območja so bili pomembne osebe v zgodovini alpinizma in gornišstva. Ti ljudje z gora imajo prav gotovo velike zasluge, lahko v mnogih primerih trdimo, da večje, kot jim jih priznavajo avtorji skrbno urejenih priročnih knjig s popisi plezalnih vzponov, ki so bistveni del zgodovine alpinizma. Domačini kot vodniki so običajno zabeleženi na zadnjem mestu ali pa so njihova imena opuščena, čeprav je znano, da so prav najtežja mesta v plezalnem vzponu preplezali kot prvi v navezi vodniki, a so si potem močje slavnega imena v alpinizmu lahko prisvojili

prvenstvene pristope na mnoge alpske vrhove in se pozneje z istimi vodniki z uspehom uveljavljali v azijskih gorstvih. Čeprav so to bili v začetku razvoja zgolj *priložnostni vodniki*, so bili več kot samo nosači in spremljevalci, kajti brez njih bi najbrž njihov varovanec ne stopil prvi na vrh.

Iz priložnostnih gorskih vodnikov, vajenih divjine gorskega sveta, so se kaj hitro organizirali *poklicni gorski vodniki*, ki so pod okriljem svojega planinskega društva imeli svoje združenje po določenem pravilniku, bili so izprašani, dobili so vodniško knjižico in še znak; predpisana jim je bila tarifa za vodništvo. Pri takratni stopnji razvoja v planinstvu, ko so nastajala nova planinska društva in je obisk gora močno rasel, je povpraševanje po strokovno in tehnično sposobnih gorskih vodnikih bilo še veliko.

Toda planinstvo je postajalo množično, v gorah je rasel tujski promet vse bolj, a pospeševali so ga še z nadelavo novih potov in steza, ki so jih lepo zavarovali, opremili pa še s kažipoti in markacijami. A nove planinske postojanke, ki so jih povezovali s potmi čez vrhove, grebene in celo čez stene, so obisk gora še bolj poživile. Ker so postali vrhovi tako lažje pristopni, je povpraševanje po gorskih vodnikih-domačinah padalo, a so iz konkurence izpadli kaj hitro starejši vodniki, ki so hkrati zaostali v plezalni tehniki. V gorah so rasle in se krepile vrste neodvisnih alpinistov, odličnih plezalcev, ki so znali vse bolj spretno uporabljati vrv za varovanje in za vzpenjanje poleg novih plezalno-tehničnih pripomočkov. Stari vodniki s svojo zastarelo plezalno tehniko niso mogli več konkurirati. Pa tudi zmogljivost alpinistov glede na premagovanje težavnih sten in težavnih mest v steni je znatno zrasla, plezalci, ki so se potegovali za vodništvo, so si zaradi svojega tehničnega in strokovnega znanja pridobili priznanje in so postali *plezalski vodniki* ali *gorski vodniki* v sodobnem smislu planinstva.

Dve svetovni vojni, z njima silen napredek tehnike in vstop v atomsko ero, vzporedno s tem silovit zagon naprednih ustvarjalnih sil tudi na vseh področjih kulturnega in prosvetnega uveljavljanja, nova družbena ureditev in z njo demokratizacija — vse to je prav gotovo občutno vplivalo na razvoj planinstva, ki ni moglo več in tudi ne sme ostati v okorelih oblikah gibanja v naravi in dviganja kulturne ravni zlasti pri delavskem razredu. Zato prihajamo do spoznanja, da je treba posčiti po drugačnih, a vsekakor zelo prožnih oblikah dela tudi v planinstvu.

Poleg sedanjega plezalnega ali gorskega vodnika, ki pač ne pride toliko do posebne veljave pri množičnem obiskovanju gora in tak tudi ni posebno naklonjen vodstvu množice, dandanes prihaja do izraza potreba po dobro organiziranih, vsebinsko vnaprej dobro pripravljenih izletih na planine (poleti in pozimi) in na gorske vrhove. To spada pač v področje dela planinskega vodnika. Pri tem ne gre več za odkrivanje gorskega sveta v klasičnem smislu ali za iskanje odmaknjenih predelov, ampak ustvarjati moramo možnost in pogoje, da planinstvo z vsemi njegovimi dobrinami nudimo delovnemu ljudstvu, delavskemu razredu predvsem. Saj planinstvo, ki je pomembno uveljavljanje ljudi v gorah in na širokem kulturnem področju, more nuditi v izobilju okrepitev telesnih sil, sprostitve v gorski naravi, razvedrila in pouka iz naravoslovja, domovinoznanstva, umetnosti in zgodovine. Napačno bi bilo, če bi bilo planinstvo privilegij samo neke skupine, ki bi sama zase v zaključnem krogu delovala v planinstvu. Naloga planinstva naj bo, da delovnemu človeku v tovarni, v rudniku, v gradbeništvu, v upravi pomaga izkoristiti delovni počitek ob koncu tedna za oddih, za osvežitev telesa in duha in prizadevati si moramo po načelu, da »ni duševna vzgoja mati telesne, ampak je telesna vzgoja rodišče

visokega intelekta«, to je, stremeti moramo za intelektualnim napredkom. V tem pa je že zajeta duševna in fizična rekreacija, ki je potrebna v današnjem družbenem napredku.

Planinska društva, organ planinstva, bodo pač morala svoje delo usmeriti tudi v to smer in bodo morala v svoji sredi organizirati vodje izletov, tur, pohodov, planinskih potovanj, ki bodo mogli z razumevanjem današnjega razvoja in z njim glede na težnje po fizičnem gibanju delavstva v naravi navezati stike vsaj z najmočnejšimi sindikalnimi podružnicami ali s predstavniki za telesno vzgojo pri le-teh z namenom že nakazane fizične in duševne rekreacije.

Res je, da je naš planinski svet že dobro prirejen za množični obisk, saj marljivi markacisti skrbijo za dobre in varne steze v gorah, gospodarji pa za čim bolj udobne planinske postojanke. Vendar so vse kažipotne table in markacije le mrtev vodnik, kateremu izletnik sledi čisto žal le boljšeč. Družbi v gorah pa je potreben živ vodnik, izvedenec za razgled s poti in z vrhov, za posebnosti in znamenitosti, ki jih oko opaža blizu in daleč. Seveda je tak sodobni planinski vodnik, vodja in organizator izleta, postavljen pred nelahko nalogo, ki je včasih sam ne more izvesti v celoti. V skupini izletnikov je tako dobrodošel še *posredni vodnik* za tolmačenje in razkazovanje tistih posebnosti (panog), ki jih vodja izleta ne obvlada, n. pr. flore, favne, geologije, speleologije, politične in kulturne zgodovine kraja in podobno. Posredni vodnik je lahko ali izletnik sam ali jamski vodnik ali krajevni učitelj ali kak drug domačin kot dober poznavalec; lahko je tudi oskrbnik planinske postojanke ali gorski nosač. Kajpak je tak posredni vodnik brez vsake materialne in moralne odgovornosti; le za svoje strokovno tolmačenje naj bi odgovarjal. Vodja izleta pa je odgovoren za izvedbo programa izleta v odnosih, ki nastanejo s prevzemom izleta in vodstvom izletnikov.

Če so v razvoju alpinizma bili gorski vodniki važen člen, kajti le-ti so kot v gorah izkušeni možje svoje varovance pripravili za prvenstvene podvige, dali pobudo in svetovali nove vzpone in so sploh vplivali na vse bolj rastoči razvoj alpinizma, potem bi morali biti planinski vodniki tisti, ki bi s svojo organizirano in vodniško tehnično sposobnostjo, znanjem o gorah ter še s posebnim strokovnim vodništvom širili planinstvo. Vodje izletov v gore, čeprav bi morda prešli bolj na turistično področje, bi bili vendarle važen faktor planinstva, saj bi delovali v planinskem svetu in v duhu planinstva, katerega nositelj je planinsko društvo.

S tem pa se že oblikuje nov tip delavca v planinstvu — planinskega vodnika, ki je vodja izleta in vodnik izletnikov in ki se ne samo znajde v dobro poznanem mu planinskem svetu, ampak vodi družbo izletnikov, v kateri je priljubljen zaradi svojega tovariškega odnosa; razen tega se zaveda svoje odgovornosti za zdravje in življenje izletnikov, a izletnikom nudi ali sam ali po kom drugem še kulturne in prosvetne dobrine.

Zelo važen za naše gospodarstvo je dotok tujcev v naša klimatska zdravilišča in letovišča ob vznožju gora. Vprav te kaže še posebej zainteresirati za gorski svet, za našo zemljo. Potem jih moramo znati voditi, pokazati jim vse bogastvo lepot in znamenitosti, kulturne in zgodovinske spomenike ter posebnosti krajev. Razumljivo, da je takšni nalogi kos lahko samo izkušen planinski vodnik, ki po vrhu vsega obvlada še tujčev jezik.

Znano je, da se za vodništvo inozemcev po gorah potegujejo osebe, predvsem študentje, ki bi radi zaslužili in preživeli počitnice tudi v gorah. Pravilno je, če so ti študentje člani planinske organizacije vsaj že eno polno leto in aktivni v planinstvu, če ne že v alpinizmu. A dogaja se, da tujce vodi po

gorah mladenič, ki tujčevega jezika sploh ne obvlada, ne pozna niti planinstva in tudi sicer kot človek ne ustreza za takšno delo. V gorah je le toliko pismen, da se poslužuje kažipotnih tabel in markacij, v katere skrbno boljše, doživi marsikatero blamažo pri razgledovanju, ker ne ve, da tujec razpolaga z boljšo specialko, kot so našli planinski zemljevidi in da se zna orientirati po okolju. Pač pa pozna odnos do tujčevega nahrbtnika in do valutnega obolusa. Delo takšnih quasivodnikov na poti v gore in v gorah ni kontrolirano. Ko pa po ovinkih zvemo za razne nepravilnosti (o tem kaj radi pišejo inozemski časopisi), vemo, da le nekaj ni bilo v redu. Zato je edino pravilno, da se tudi z vodništvom inozemcev po gorah bavijo le gorski vodniki in planinci, ki so jih planinska društva za to pooblastila. Gre za ugled našega planinstva in turizma.

Pri tem organiziranem delu pa bodo nastajali kaj raznovrstni odnosi med društvom in planinskim vodnikom, med tema dvema in še med delovnim kolektivom in njegovimi člani-izletniki, odnos vodnika do planinske in družbene skupnosti, odnos med vodnikom in oskrbnikom planinske postojanke in še drugi odnosi, a navsezadnje verjetno še med planinskim društvom in ljudsko oblastjo. Razvoj sam bo pokazal, ali je treba pravice, dolžnosti in odgovornost (n. pr. ob poslabšanju vremena, ob nastanku ali ob povečanju objektivnih nevarnosti, ob obolenju ali ob nezgodi izletnika, ob nesreči v bližini izletnikov i. pd.) planinskega vodnika ter razne odnose regulirati s posebnim pravilnikom, analognim onemu, ki ga je Planinska zveza Slovenije izdala za gorske vodnike.

Začeti je treba po lastni iniciativi, krepko zagrabit in prevzeti nase tudi breme novih oblik dela, ki naj ne bodo v tem okviru pravilnika, izpitov in predpisov, ampak vse delo naj se razvija iz odgovornosti do naše skupnosti.

Planinski vodnik je zadovoljen in najde svoje zadoščenje v tem, ko vidi, da so tudi drugi bili deležni veselja, ki ga razdajajo gore v obilici s svojo lepoto in veličastvom. V tem pa je izražena nesebičnost vsakega pravega planinca, ki živi z gorami in ljudmi, ki so v gorah.

Ta nepopolna razprava je nastala po večletnih izkustvih, ki jih ima Planinsko društvo Ljubljana - matica pri organiziranju izletov in ki teži za pove-zavo z delovnimi kolektivi, zlasti pa po besedah predsednika Planinskega društva Celje, ki je v svojem predsedniškem poročilu večkrat očrtal poglobitve smernice za demokratizacijo planinstva v zvezi z okvirnim načrtom za razširitev športa kot rekreacije med delavci, izdelanim pri komisiji za razvoj športa v delovnih kolektivih pri Športni zvezi Slovenije.

Nekaj o kartah Trnovskega gozda

ING. V. MIKULETIČ

Trnovski gozd vedno bolj pridobiva pomen tudi v planinstvu, ne samo kot področje udejstvovanja lokalnih planinskih društev, temveč tudi pri članih drugih planinskih društev. O tem pričajo članki v Planinskem Vestniku, ki skoraj v vsakem letniku prinaša kakšen sestavek o Trnovskem gozdu. Poseben poudarek je Trnovskemu gozdu kot planinskemu objektu dala transverzala, ki poteka preko njega skoraj 16 km od Mrzle rupe do Čavna in naprej proti Colu in Nanosu.

Zadnje čase sem zasledil v Planinskem Vestniku kar tri članke o Trnovskem gozdu, od katerih sta dva nehote načela vprašanje njegovih gozdnih kart. To

me je vzpodbudilo, da napišem par vrstic, s katerimi bom poizkušal pojasniti nekaj podrobnosti o nastanku in namenu teh gozdnih kart.

Pisati o kartah pravzaprav pomeni pisati o zgodovini Trnovskega gozda. Tega tu iz razumljivih vzrokov ne moremo, razen par stavkov zaradi boljšega razumevanja.

Trnovski gozd je od nekdaj bil last raznih posvetnih in cerkvenih oblastnikov, dokler ni l. 1500 po izumrtju moške linije goriških grofov prišel v last avstrijskega dvora pod Ferdinandom I. Kot ogromen nepretrgan gozdni kompleks, ležeč ob robu na lesu deficitarnega področja (Furlanija, Benečija), je imel Trnovski gozd že zelo zgodaj velik gospodarski pomen. Seveda je to zahtevalo določen način gospodarjenja, ki je imelo za osnovo načelo trajnega dotoka lesnih sortimentov. Za tako gospodarjenje pa je treba imeti dober pregled nad lesnim fondom in gozdovi samimi. Zato se sestavljajo t. im. ureditveni elaborati ali gospodarski načrti. Trnovski gozd je imel, kolikor je iz nekih virov razvidno, tak sicer zelo primitiven gospodarski načrt že l. 1770. K takim ureditvenim elaboratom pa spadajo tudi zemljevidi. Ne taki, ki jih poznamo iz geografije, temveč prirejeni za potrebe gozdarstva. Tu mora biti označena predvsem osnovna razdelitev gozda na oddelke, posamezni sestoji, prometnice, plodno in neplodno tlo, obdelovalne površine, gozdne drevesnice, gospodarske stavbe in naprave, logarnice, kote, trigonometri itd., itd.

V novejšem času imajo gozdne karte tudi izohipse, ki nam nazorno prikazujejo obliko terena. Tako izdelane karte služijo operativnemu osebju za dnevno uporabo: orientacijo, sestavo sečnih in gozdnogojitvenih predlogov, za poročila in dokazila o izvršenih delih, za predloge gradenj cest in stavb, za projekte in investicijske programe itd., itd. Večina teh oblik uporabe gozdnih kart je obvezna. Gozdni obrat torej ne more pravilno delati brez dobrih in ažurnih gozdnih kart in zato je razumljivo, da spada med glavne naloge službe urejanja gozdov izdelava in oskrba operative z odličnimi kartami. Sama tehnična izdelava kart, kakršno uporablja naš Oddelek za urejanje gozdov, je naslednja:

Najprej se vrše terenski ogledi (rekognosciranje terena) področja, ki ga urejamo. Nato se izvrši razdelitev področja na osnovne gospodarske enote — oddelke, ki so glede na določeno intenzivnost gospodarjenja z gozdovi veliki od 10 do 40 ha. To mrežo označimo na terenu s stalnimi mejniki, navadno so to klesani kamni ali skale, ki imajo svojo označbo: znak meje in zaporedno številko. Ko so ta predela že v teku, pridejo zemljemerci, ki posnamejo teren in vse značilne točke. Ker pa mora imeti taka karta nekje tudi svoje določeno mesto, jo s pomočjo koordinat trigonometrov vključimo v veljavni koordinatni sistem. Po končani izmeri na terenu se dobljeni podatki izvednotijo in na temelju teh izdelava osnovna karta v merilu 1 : 2000 ali 1 : 5000. Ta služi potem za izdelavo matric za tisk v merilu 1 : 10 000 in 1 : 20 000. Teh matric mora biti toliko, v kolikor barvah želimo imeti tiskano karto. Za vsako barvo moramo torej imeti svojo matrico. Če n. pr. želimo na bodoči karti označiti prometnice z rdečo barvo, moramo izdelati eno matrico samo za prometnice. V tiskarni nato s posebnim postopkom napravijo negative na cinkovih ploščah, ki gredo direktno v tiskarski stroj. Vsaka barva se tiska posebej. Seveda je pri izdelavi matric potrebna izredna natančnost, kajti matrice za posamezne barve se morajo popolnoma vsklajati. Naklada tako tiskanih kart je različna, pač glede na potrebe operative in dobo veljavnosti ureditvenih elaboratov.

Ko smo l. 1952 pričeli urejati Trnovski gozd, smo imeli na razpolago le malo materiala, ki bi nam služil za osnovo. Med drugo svetovno vojno so bile

namreč požgane vse gozdarske stavbe in s tem je bil uničen tudi ves arhiv. Po naključju sta ostali le dve terenski karti od gozdnega obrata Trnovo (pri Gorici) in Predmeja. Na temelju dodatnih geodetskih meritev in sprememb, ki so nastale v času od l. 1930 do l. 1952 (nove ceste, spremembe v sestojih itd.) smo izdelali nove karte v merilu 1 : 10 000 in 1 : 20 000. Te so bile tiskane v letu 1953 oz. 1954 in so veljavne 10 let. Kajti po desetih letih delamo navadno revizijo ureditvenih elaboratov in stare karte dopolnjujemo z novimi meritvami.

Upamo, da bomo čez par let lahko nudili našim gozdnim obratom novo izpopolnjeno izdajo gozdnih kart, ki bodo kar najbolj ustrezale najširšim potrebam gospodarstva.

LUDVIK ZORZUT

Juventus fervida

(Himna planinske bratovščine
»Juventus fervida«)

V znanje: Na Pohorju se postavljajo fanatiki Ribniške koče — peščica jih je — na Goriškem pa člani bratovščine »Juventus fervida« — redki so že. Ustanovitelj in predsednik te hribovske bratovščine je večno omladenčeni Alojz Filipič, priznani rastlinoslovec, ovenčani botanik med pisanimi herbarji, ki je zbral starejše pravoverne hribolazce od prve ure in jih potrdil na vrhovih.

Marsikateri drugi planinski senatorji, odsluženi odborniki, markacijski upokoјenci, gorniki-samohodci iz prejšnjega stoletja, dolgoletni iskalci miru in lepote, lahko z nami krepko zapojó Juventus fervida in s tem že postanejo člani naše bratovščine. Juhú! (l. z.)

*Mladóš prekáljena — v življenja bojih,
v trdoti zdrava kakor dren,
glej, vrsto pobratimov tvojih,
ki vlivaš nam pogum jelkén.*

*V nas tvoja je pojoča žlahtna kri:
Juventus fervida — smo mi!*

*Mladóš ožívljena — kdo leta šteje?
Naj tečejo — njim tvoj odpór,
v srebrne, zlate jubileje
zravnáj se kot zeleni bor!*

*Starósti mirno, smelo zri v oči:
Juventus fervida — smo mi!*

*Mladóš povišana — smo starešine,
ki za mladincev zárod nov
s teboj plamteči čez planine
hitimo ukajoč z vrhóv.*

*V goráh si utrjujemo kosti:
Juventus fervida — smo mi!*

*Mladóš ožárjena — v vse večne čase,
ko vzeli bomo mi slovó,
glej, da v osmrtnice, v razglase,
na grob napišeš nam takó:*

*Teló že spi — nesmrtni duh bedi:
Juventus fervida — živi!*

(Še ena za predsednika bratovščine)

*Mladóš ovénčana — v večerne zarje
gremó s teboj še rože brat,
nam z rožami polniš herbarje,
spominov pleteš venec zlat.*

*Slovenski pušlec v srcih nam gori:
Juventus fervida — smo mi!*

Jožef Škantar – Šest potomec bohinjских kosezov

FRANC CEKLIN

Zgodovinski paberki ob 150-letnici rojstva triglavskega vodnika Jožeta Škantarja-Sesta in ob 110-letnici rojstva njegove hčerke Rozale.

»Rozala Škantar — prva ženska na vrhu Triglava, (l. 1870) in gorski vodnik v krilu«.

Foto Červ, Tolmin

Mesec sušec. Čas »ptičje ženitve«.

Čas ranih juter, ki z rastočim svitom prisilijo Gregorja, da »vtakne luč v vodo«.

Rodil se je dan, tako podoben prvim mračnim dnevom v katerem koli letu — a vendar nov, enkratni, ki se nikoli več ne vrne.

Marčno sonce je v minulih dneh popilo snežene zaplate po robih in strminah nad Zgornjo dolino. Ozka, v sneg zarezana dolinska pota, ki so vezala gručaste, očrnele vasi, so se »obesila« na severno stran. Jemalo jih je dan za dnem.

Spet se je obetal jasen, sončen dan. Le na zalita slemena Bukovih gora je rahel jug obesil svetloozarjeno megleno blazino. Preko starodavne Bače, po Suhi in čez Globoko so polzeli težki megleni slapovi v dolino in se gubili v črnem lesovju spečih gozdov.

Rodil se je človek — tako podoben drobčenim, kričavim bitjem, ki jih življenje za ceno krvi in bolečin vsak čas trga iz materinega objema — a vendar samosvoja osebnost, ki mu je življenje naklonilo delo, posvečeno goram.

Pred sto in več leti njegova drzna misel in noga iščeta in utreta nova pota na našo najvišjo goro. Njegova roka vkleše v Triglavov greben prve stope, zabije vanj prve kline. Njegov snujoči duh in pionirska podjetnost — slednja nima primere — postavita prvo planinsko kočo v Julijskih Alpah. Potem ko se je, devetnajstleten mladenič, prvič povzpел na tedaj težko pristopni Triglav, nad pol stoletja varno vodi triglavske romarje v prelestni gorski svet.

14. marec 1809.

Srednja vas v Bohinju.

Juriju Škantarju, po domače Šestu, hišna številka 46, je žena Mina rodila osmega otroka — sina Jožeta.

Stoletje in pol smo segli nazaj.

Sezimo še stokrat dlje — v sivo davnino.

Zakaj? Čemu? Preteklost je pokopana!

V skrivnostnem prelivanju žitja in bitja smo iz korenin preteklosti zrasi v sedanost. Zato spoznavajmo — sami sebe.

Sezimo po redkih arheoloških drobcih, po skupih zgodovinskih zapisih, izsledkih in dognanjih. Namizani v mozaiku nam bodo v grobih črtah prikazali zanimivo zgodovinsko podobo svojstvenega koščka slovenske zemlje, kjer je pred dobrimi 150 leti stekla zibelka Šestovemu Jožu, slavnemu triglavskemu vodniku 19. stoletja.

Naj tudi nas povede na goro, ki v nebo kipečem zaletu vlada okameneli lepoti Julijskih visokih gora, ki v divji veličini gospoduje nad zelenimi sencami, tihim mirom in samoto vase ugreznjenih dolin.

Triglav — gora mojih mladostnih dni.

Tvoja mogočna pojava nad mojim rodnim domom mi je — še drobčenemu pobiču — vznemirila nežno bit in prikovala nase začudene oči.

Še z materinega naročja sem te videl z razglednih Ostenkov nad ljubo Grintojco; zavzeto zrl nate z vzvišenega Špika vrh Ogradov (2085 m), kamor me je zvalil lahkonogi gams.

Z leti so zorela spoznanja in z njimi vred nedoločno, vroče čustvo, ki sem mu šele pozneje našel ime: hrepenenje po neznanem, čudovitem gorskem svetu, poosebljenem v tebi, Triglav.

V mnogoterih, raznolikih obrazil si mi odkrival svoje prabitno obličje in — za vse življenje — vtisnil svojo podobo v moj dojemljivi otroški svet.

Uprimo pogled v preteklost!

Orjaški jezik ledenika Triglavskih gora sega čez Blejsko kotlino do sotočja obeh Sav. Proti koncu zadnje ledene dobe leze sam vase, se krči in umika više. Za seboj pusti zbrušena pobočja gora. Izprazni Bohinjsko kotanjo, vso zablaceno in zaprodano. Visoke vode jezera na obeh odprtih straneh opaše z značilnimi, še danes vidnimi morenskimi nasipi. Kot »rozinov kruh« potrese po morenah zajetne skalnate balvane. Ko odloži največjega — znani »Fužinski kamen« na ovinku Mostnice v bližini »Hudičevega mosta« — se ledenik čez zatrep doline Voje povleče k osrednjemu, najvišjemu gorskemu čoku.

Prešla so tisočletja.

Podoba se menja.

Redka krđela človeških bitij oživljajo samotno dolino sredi divjih gora. Privabilo jih je morda bogastvo rib v jezerskih in potočnih vodah; obilica divjadi v temačnih pragozdovih? Kdo ve?

Našemu znanju se odteguje dan, ko je v to divje-samotno, odročno pokrajino prvič stopila človeška noga.

Če pobaraš o tem kakšnega navihanega Bohinjca, ti bo dejal, da »j' Boh Boh'nj za medvede vstvarov, pa so mo polle' l'dje notra všla.« In če ti bo morda posmeh nad to »zgodovinsko resnico« skrivil ustne kote, ti bo navihaneč resnega obraza dodal: »Ja, sa' so se polle' l'dje pa medveda do'g' časa dajala, kdo bo huša. Še ni sto let, k' so ta zadnj'ga fentalə.«

Z najdbo neolitske sekire ob vzhodni obali jezera smo segli najdlje v davne dni Bohinja.

Kamniti sekiri se je pred kratkim pridružila druga, nič manj zanimiva starodavna priča.

Ko je Martin Zupanc, po domače »Zgornji Žvan« v Srednji vasi, hišna številka 11, zadnje dni 1955. leta kopal na svojem dvorišču pred hlevom jamo za gnojnično jamo, je v globini dobrih dveh metrov naletel na dobro ohranjene ostanke oglja in obilico polževih lupin, ki so bile v notranjosti zalite z blatnim

„... gora, ki v nebo kipečem zaletu vlada okameneli lepoti Julijskih visokih gora, ki v dlovi veličini gospoduje nad zelenimi sencami, tihim mirom in samoto vase ugreznjenih dolin.“

Foto Jaka Čop, Jesenice

peskom. Nad ostanki tega prastarega ognjišča, zalitega z blatnim, peskovitim drobirjem, so do višine poldruga metra v različnem zaporedju ležali lepo vidni, nedotaknjeni vodoravni sloji grušča, peska, mivke in blata različnih debelin. Pol metra debela vršna plast izpremečane zemlje nad temi sloji je šele kazala znake kultiviranja.

Medtem ko naj odločilno besedo o starosti te arheološke najdbe spregovore poklicani, pa moremo mi v svojih laičnih domnevah nekaj vendarle za trdno reči.

Od časa, ko je ugasnil zadnji žar na tem primitivnem ognjišču — najsi je le-to človeškemu bitju služilo enkrat samkrat ali pa češče — so pretekla silno dolga razdobja. V teh so narasle vode hudourniške Ribnice, potem ko so se sproščale ozkega, vijugastega potočnega korita, in se pred njegovim ustjem razlivale po danji ravnici, ob visokih povodnjih naplavljalje z gora in odlagale na dolinsko dno ogromne količine apniškega drobirja. — S peščenim plaščem, ki se je dvigal više in više nad pradaavnim ognjiščem, so zabrisale skromno sled za živim bitjem v sivi davnini.

Kasneje, naši dobi bliže, se je Ribnica z vso elementarno silo hudourniških voda zagrizla v lastni drob. Odplavljala ga je proti Rodnici in na večerno stran, kjer so upadle jezerske vode, in si tam, kjer je zdaj Srednja vas, izkopala globoko strugo, ki deli vas na neenaki polovici.

Dolga obdobja, ki so sledila, so zavita v temo. Morebiti nam bo edina priča — čas, ki jih je meril z orjaškimi, tisočletnimi koraki — kdaj spregovorila o njih?

Tisoč morda — za gotovo pa pet sto let pred našim štetjem.

»Matterhorn
v malem? — Led-
niške skale v bližini
Hudičevega mosta
pri Stari Fužini.«

Foto Franc Ceklin

Z jezerske strani sem veje rahel veter. Srebrni gladine plitvih kaluž v osrednji, zamočvirjeni ravnici Zgornje doline. Pripogiba vitke, sinjkaste dime, ki se vijejo vznad gole, skalovite vzpetinice na jutranji strani doline.

Niže.

Mlada reka, napojena z jezerskimi vodami, se prebija skozi goščavo bukovega pragozda Spodnje doline. Kjer zapušča širše podolje doline, oplakuje strme stene v dolino pomaknjenega griča. Vznad njegovega kopastega vrha se sukljajo drugi dimi.

Kje smo?

ČAS: antika: hallstattska — zgodnja latenska doba.

KRAJ: prazgodovinski gradišči: Dunaj pri Jereki in Ajdovski gradec pri Bohinjski Bistrici.

ŽIVELJ: Karni, tedanji prebivalci Bohinja.

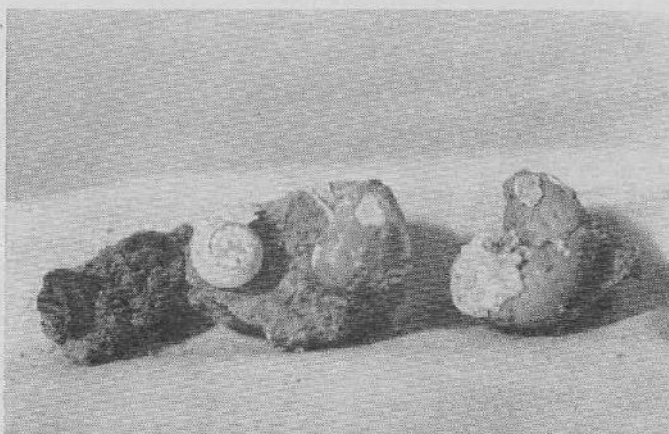
Dunaj in Ajdovski gradec. Temeljna kamna prastarega gorenjskega železarstva.

Od vajinih antičnih talilnih ognjev pa do usodnega požara bistriške fužine v oktobrskih dneh 1890. leta je razgrnjena svojstvena zgodovina bohinjskega železarstva. Žuljave roke stotih rodov so jo pisale tri tisoč let.

Dunaj in Ajdovski gradec. Opasana s strmimi ostenki, ki so obetali varno zavetje, sta že zdavnaj zvalila k sebi prazgodovinskega človeka. Vajina razgledna temena je utrdil s preprostim obrambnim zidom in se v seliščih za njim ukoreninil za več kot tisoč let. Kot volčje oči so v temnih nočeh z vajinih glav žareli ognji njegovih primitivnih topilnic; čez dan pa iz kovačnic trepetal v zraku oster, kovinski zven njegovih kladiv in nakoval.

Prešla so stoletja in Bohinj je učakal dan, ko je rimski imperij tudi čezenj stegnil svojo osvajalno roko. Trdi korak rimskih legij je odmeval skozenj in se gubil na severno stran.

Številne karavane, natovorjene z noriškim železom, so še bolj utrle že iz davnine uhojeno pot čez visoko prevalo Bače (1273 m) na sončni jug.

»Ostanki poiževih lupin
in oglja s pradednega
ognjišča v Srednji vasi
v Bohinju.«

Foto Cerv, Tolmin

Strateško usmerjeni Rimljan je Ajdovski gradec utrdil. Še so vidni ostanki trdnjavskega zidu iz Dioklecianove dobe.

Zgodovinar Richter — Bohinj je obiskal v avgustu 1820 — je naslednje leto v »Illirisches Blatt« v svojem sestavku »Die Woche in« omenil tudi Ajdovski gradec: »Upam si trditi, da je bila na tej točki rimska stražnica, ki je bila ob preseljevanju narodov spremenjena v kup razvalin. Četudi je hrib zdaj poraščen s travo in grmičevjem, ni treba prav globoko kopati, da zaslediš zidovje iz klesanega kamena, ki je težko ostank srednjeveškega gradu, ker bi bile sicer razvaline bolj na površini. — Če pomislimo še, kako dobra zveza je bila za rimskih časov med Bohinjem in soškim podoljem, potem ni dvoma, da je bil Ajdovski gradec obljuden in zavarovan s stražnim stolpom«.

Z veliko mero verjetnosti smemo sklepati, da je bil prav Richter s svojimi navedbami v omenjenem ljubljanskem tedniku vplival na mladega pevca Prešerna, da je le-ta čez petnajst let v svoji nedosežni pesnitvi postavil Črtomira in njegove bojavnike v Bohinj, »v trdnjavo, zidano na skalo sivo«?

Pomembna odkritja v prejšnjem stoletju, zadnja leta pred drugo svetovno vojno in v naših dneh, so nam približala življenje antičnega Bohinja.

Začne se pred dobrimi 140 leti z naključno najdbo novcev rimskega kova v votlini Babne gore nad Bitnjami.

V prvih načrtnih raziskovanjih na Ajdovskem gradu leta 1849 najde avstrijski geolog Morlot (po rodu Švicar) sledove antične topilnice železa.

Znaten delež pri arheoloških odkrivanjih Ajdovskega gradca imata takratni bistrški kaplan Brence in tamkajšnji učitelj Mencinger, čigar travnik je bil na pobočju tega griča. (Učenec slednjega, pisatelj dr. Janez Mencinger, je čez 50 let v znameniti »Hloji na Triglav« svojemu »blagemu učitelju Jakobu Mencingerju, ki je bil sam Bohinjec in Triglava občudovalec«, postavil trajen spomenik.

Koprivniški župnik Završnik najde na Ajdovskem gradu več rimskih novcev. Njihovi zlizani napisi in reliefi povedo strokovnjakom, da je to denar rimskih imperatorjev: Avgusta, Tita, Hadrijana, Faustine ml., Galija, Konstansa in Konstantina II. Z njim je bila izpričana skoraj štiri stoletna rimska nadoblast, in potrjena živahna trgovina antičnega Bohinja z deželami juga, kamor je prodajal svoje železarske izdelke.

»Slapovi megla se
prelivajo čez
prevalo Bača (1273 m)
v megleno morje
pod Crno prstjo.«

Foto PD Litostroj

V letih 1888 in 1889 izkopljejo na griču Dunaj bronaste fibule, prstane, razne železne predmete (nož, žebelj in dr.), obilo žlindre, živalske kosti in več rimskih novcev, najstarejšega iz časa Avgusta, pa mimo Avrelijana do najmlajšega, iz dobe Valentinijana (383–392 n. š.). Izmed tu najdenih predmetov je najbolj zanimiva bronasta fibula nekakšni mački podobne živali. Na pokončnem vratu, ki s trupom tvori pravi kot, je niasajena svojstvena glava. Štiri izmed 14 okroglih lukenj, razdeljenih v tri vrste, ki poživljajo trup nenavadne živali, so še zalite z nekakšnim emajlom nebesno sinje barve.

Nekaj let pred drugo svetovno vojno.

Načrtna arheološka prizadevanja graškega profesorja W. Schmida (rojaka iz Kranja) dajo presenetljive rezultate.

Ob Nomenju onstran Save odkrije plavž iz 17. stoletja — najstarejšo livarno na Gorenjskem.

Na Žlanu — »to je nad ravnino nekoliko vzvišeno selo v južnem kotu Spodnje doline, odkoder se odpira čudovit razgled na Triglav in na dolgo vrsto velikanov okoli njega«, kjer je domoval Mencingerjev ded (Jernej Sušnik*, roj. 21. VIII. 1775, um. 1. X. 1853), in vnuka, radostno strmečega na blesteče goličave gora, svaril pred uroki gorskih škratov — najde Schmid sledove bivanja prazgodovinskega človeka.

Izpod ruše Žvabovega travnika ob starinski cerkvi na Bitnjah — pred katero je 7. maja 1845. leta slovit srednjeveški učenjak Nikolaj Cusa zbranim Bohinjcem opisal in obrazložil tedaj že štiri stoletja stare meje briksenske posesti v Bohinju — izkoplje Schmid številna človeška okostja.

Kdo ste, pradedni prebivalci Bohinja, počivajoči pod vzravnanimi gomilami nekropole pod Ajdovskim gradcem?

Schmid ugotovi, da je bilo na Ajdovskem gradu že pred 2400 leti karnijsko selišče s petimi hišami, tremi kovačnicami in topilnico železa.

* Jernejeva druga žena, Uršula, rojena Markež (pisateljeva babica), je bila Dobravčeva iz bližnje vasi Polje, št. 21, (sestra deda mojega pradedna Jerneja Markeža).

»Kip bohinske deve iz pradavnine? Ne! Močno povečan kosček železa trikrake oblike, najden na prazgodovinskem gradišču Dunaj pri Jereki 29. avgusta 1959.«

Foto Červ, Tolmin

Na najvišjem kraju prazgodovinskega Dunaja pri Jereki odkrije Schmid znamenito antično topilnico, najde kose železa, železno in celo bronasto žlindro, pa tudi nekaj novcev.

Bohinj strahuje okupator.

V nastopajoči mrak pepelnicega večera 1944. leta udari z zasneženega grička Dunaj mitraljez. Na cesti pod njim obleži v krvi skupina okupatorjevih vojakov. En sam — na smrt prepaden — še more povedati svojim (v postojanki v Srednji vasi), kako strašna je partizanska pest.

Dvaindvajset let po Schmidovih najdbah se na samotnem, gozdnatem Dunaju zopet oglasi žvenket kopač.

24. avgust 1959.

Arheolog Stane Gabrovec s tovarišem začne kopati in odkrivati zaraslo teme skalovitega griča. Pod rušo, prepleteno z žilavimi rokami drevesnih korenin, že po treh dneh zasledi zaznavne ostanke temeljev koč prazgodovinskega selišča. Na severnem in zahodnem obrobju vrhnje ploščadi griča, koder je lažji pristop nanj, najde ostanke temeljev preprostega obrambnega zidu in suhega kamena, ki je pred tisočletji s te strani varoval pradavnega prebivalca. Z druge, jugovzhodne strani, ga je ščitil pas navpičnih ostenkov. Čeznje ni mogla seči sovražnikova roka ne nadležna zverjad.

Ob cesti pod Hostnikovo hišo v Jereki odkoplje Gabrovec dva rimska groba; pod previsno steno Šavniče pa najde 8 rimskih novcev iz 4. stoletja n. š.

Že omenjeni bakreni rimski novc iz dobe Valentinijana je zadnja zgovorna priča antične zgodovine Bohinja.

S propadom rimskega imperija je staroveško rudarjenje in topilništvo železa v naših krajih zamrlo. Izhojeno pot čez preval Bače na jug, kamor je šlo

»... za temnimi vodami v samoto potopljenega jezera ... šumeči izvir Savice.«

Foto Exportprojekt, Ljubljana

železo in od koder so prišli v Bohinj rimski novci in italško antično okrasje iz bron, je prerasla trava.

Dobrih dve sto let kasneje.

Za barbarskimi krdeli, ki so drla v plodne italške nižine, se z jutranje strani vali povodenj obrskih in slovanskih plemen.

Naši pradedje se selijo na zahod.

Puste stepe ostajajo za njimi. Skozi goščave prostranih, zamočvirjenih pragozdov si krčijo pot. Ne ustavi jih pogubno vodovje širnih rek.

Kot lakotno leto je dolga njihova pot.

Tisočere oči se zazro v daljavo. Glej, tam na večerni strani. Nad razpo-tegnjeno črto modrikastih gora se v jutranjem soncu blešče mogočni snežniki. Kot beli biseri iz steklene testovine, ki nanizani na ovratnici iz konjske žime padajo na bujna nedra mladenk, žari tam v dalji beli venec vrhov. Raznoterih oblik so — kot gomila oblih, tja do vršacev, ostrih kot konica veprovega čekana.

V odročno dolino v vzhodu silnih gora, čeprav je odmaknjena od glavnih poti na jugozahod, že zgodaj pljusne val slovenskega življa, ki se pomeša s staroselci. Od slednjih prevzame staro ime te kotline — Bohinj.

Staro ime reke, ki mu je skozi širne, komaj prehodne gozdove gorenjskega kota kazala pot v osrčje visokih gora — prav do njenega šumečega izvira za temnimi vodami v samoto potopljenega jezera — pa tu prelije v mladostno, ljubkovalno ime — Savica.

Udomi se ob bistrí Bistrici na jutranji strani senčne Bukove doline. Usede se na prisoje sončne Zgornje doline, ki jo poživljajo pojoče vode Jerekinih

»V naselju Stodor pod nanično vzhodno steno gore enakega imena - je bilo v srednjem veku jedro bohinjskih kose-zov.«

Foto Jaka Čop, Jesenice

slapov in brzic žuborenje pohlevne Mrzlice s pritoki, šum ribate Ribnice iz globeli in curljajoči vir Vrčice.

V podoljih obeh dolin se vsesa v svet njunih lok in ledin, logov in dobrav.

Stara slovanska plemena so se med preseljevanjem znatno razkrojila in premešala. Medtem ko so v preselitvenem valu deli plemenske skupine Stodorancev zaostali ob Steyru in na sosednjem Štajerskem, je ena njihovih konic prodrla skozi gornje Posavje do Bohinja. V njem se je ukoreninila pod prepadno odsekano, štiri stometrsko vzhodno steno gore, ki ji je — prav tako tudi svojemu naselju — dala po sebi ime — Stodor.

Doseljeni staroslovenski rod je uprl pogled v neznani gorski svet.

Divja samota in strašna resnoba gora sta mu spočetka tesnili prsi in hromili korak v skrivnostni svet višav.

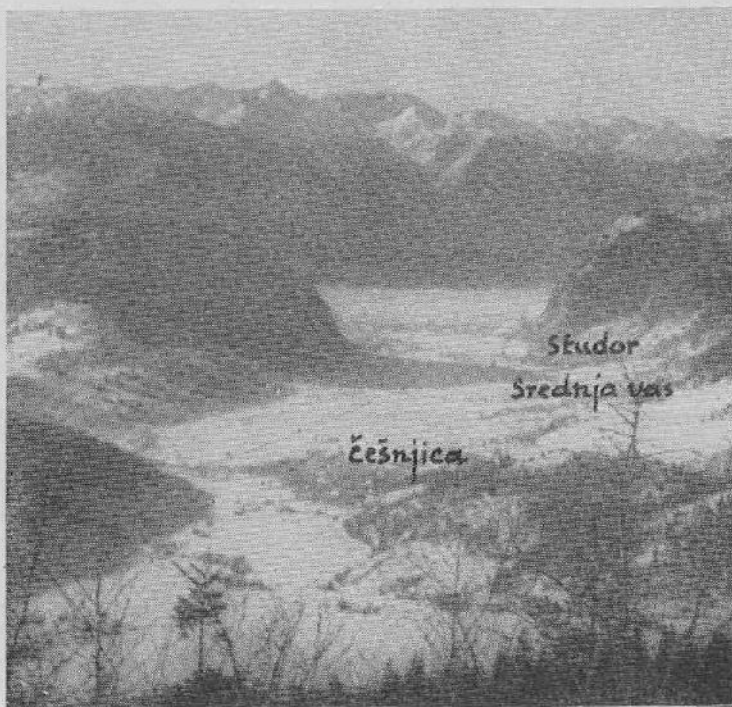
Minevala so stoletja.

Najstarejša otipljiva priča zgodnje staroslovenske naselitve v Bohinju — hrani jo Narodni muzej v Ljubljani — je v bližini Jereke najdeni bronasti pasni jeziček v predrti tehniki. Jeziček je eden redkih primerov *keszthelys*ke (obrsko-slovanske) kulture v Sloveniji (8. stoletje).

Najmanj enajst stoletij je moralo preteči do oktobrskih dni 1907. leta, ko so iz staroslovenskih grobov na »Žalah« in na »Podojnicah« v Srednji vasi vstale priče glasno in jasno potrdile prastari obstoj slovenskega življa pod Triglavom.

»V Bohinju so kosezi živeli v Srednji vasi in sosednjih selih...«

Foto
Jaka Čop, Jesenice

Še več.

Grobne priče, z bogatim nakitom na sebi in ob izsušenih lobanjah, so se z votlimi očmi nemo zazrle v vprašujoči obraz mladega arheologa Schmida. S koščeno roko, na kateri se je v motnem soju svetlikalo srebro številnih prstanov, so pokazale nase, in njihov, tedaj nemi odgovor je čez pol stoletja narastel v glasen klic: »Da, to smo mi — bohinjski kosezi.«

Pri našem razglabljanju o davnih dneh te svojstvene deželice pod Triglavom smo prišli do enega najbolj občutljivih in razbolelih mest v novejšem slovenskem zgodovinopisju.

Kosezi.

Zaenkrat previdno stopimo ob stran — kajti ni še končana pred več desetletji začeta pravda med znanstveniki-historiki: kaj in kdo so kosezi?

Zaznavne korenine tega spora segajo kakšnih 60 let nazaj, ko je avstrijski zgodovinar Puntschart v obsežni razpravi, s pritegnitvijo številnih novih virov, prvi poskušal kritično dognati izvor prastarega obreda na Gosposvetskem polju — ustoličevanja koroških vojvod.

Pravi ogenj okoli ustoličevanja se je razplamtel šele dvajset let kasneje, ko je koroški etnograf Georg Graber hotel dokazati izključno nemški značaj in izvor tega obreda. Njegova razprava je izšla med publikacijami dunajske akademije znanosti v začetku leta 1919 in je imela — kot pravi naš zgodovinar Bogo Grafenauer — »svoj pomen v avstrijski argumentaciji proti jugoslovanskim zahtevam po priključitvi Slovenske Koroške k Jugoslaviji«.

Tedaj so posegli v boj — poleg zgodovinarja dr. Ljudmila Hauptmanna, ki se je s tem vprašanjem ukvarjal že med prvo svetovno vojno — tudi drugi slovenski zgodovinarji.

Graberju se, kot »grobarju« teorije o slovenskem izvoru ustoličevanja, namera ni posrečila, saj so celo nekateri avstrijski zgodovinarji (Tangl) po pravici zapisali, da je njegovo delo »v temelju in metodi in zato tudi v rezultatih docela zgrešeno«.

Tinovi problem ustoličevanja pa seveda s tem ni bil rešen; nasprotno. Naši in avstrijski zgodovinarji so se — sedaj šele do kraja — zagrizli v osrednje vprašanje tega obreda: kaj so kosezi in kje je njihov izvor? Kdo so bili ti, iz katerih rok je vrsta koroških vojvod, od najstarejših časov sem do habsburškega Ernesta Železnega (1414), na knežjem kamnu sprejemala oblast v deželi?

Kot posledica tega boja — vanj so se vpletli tudi arheologi — se je v zadnjih štiridesetih letih nakopičila obsežna znanstvena literatura, posebno na tuji strani.

Ceprav se večina koroških historikov pri svojih hipotezah naslanja na germanske razlage ustoličevalnega obreda in v novejšem času išče ter dokazuje izvor kosezov celo pri Langobardih, se nekateri izmed njih le nagibajo k teoriji o slovanskem izvoru ustoličevanja.

Presenetljivo pa je, da se tudi v taboru slovenskih zgodovinarjev pota razhajajo. Medtem ko so si glede slovenskega izvora obreda in njihovih nosilcev — kosezov — v načelu povsem enotni, so njihova mnenja in stališča o družbeni vlogi kosezov in o izvoru njihovega imena, zelo različna; da, nekatera celo skrajno nasprotna.

S svojimi razlagami o izvoru imena »kosez«, so v ta znanstveni prepir posegli tudi slovenski filologi Pintar, Oštir, Fran Ramovš in drugi.

Koseški vozle še ni do kraja razvozlan.

Bolj kot to, kdaj bo med znanstveniki zakopana bojna sekira, nas zanimajo kosezi sami.

Zanimajo? Zakaj?

Več kot verjetno se bo prenekateri izmed številnih slovenskih planincev, ki so mi doslej še sledili po poteh starega Bohinja, z nejevoljo obregnil: »Čemu tlačiti suho historijo v planinsko glasilo. Njeno mesto je na straneh »Kronike«.

Stopinje bohinjskih kosezov nam bodo odkrile njihova v davnini utrta pota v gorski svet. Po njih nas bodo povedle v svetli svet triglavske višave.

Sin koseške krvi — Jože Škantar-Šest — nas bo po svojih neuhojenih poteh popeljal na goro vseh gora, ki v širokem srpastem zamahu — od Kanjavca mimo Bogatina, Rodice do Črne prsti — objemajo bohinjski svet.

Vodilni slovenski zgodovinar, akademik prof. dr. Milko Kos nam je v drugi izdaji svoje »Zgodovine Slovencev« (1955) koseze takole opisal:

»Obred izvolitve in umestitve koroških knezov je tesno povezan s položajem, ki so ga med Slovenci zavzemali kosezi ali kašazi oziroma kasezi, kakor se glasi zanje naziv na kasnejših koroških in štajerskih tleh. Kosezi so bili po številu močan in ugleden sloj starokarantanskega svobodnega prebivalstva. Kaže, da so bili slovenski plemiči in prvaki iz okolice karantanskega kneza v časih, ko se je tudi v stari Karantaniji začelo družbeno razslojevanje, po izvoru vsaj delno kosezi. Ko so prišli Nemci k nam, so zavzemali kosezi v slovenski družbi položaj, ki je bil podoben položaju plemenitih ljudi na Nemškem. Zato veljajo pri Nemcih za plemenite. Slovenski kosez je za Nemca glede na družbeni položaj tako rekoč plemenit človek, plemič. Zato ustreza slovenskemu nazivu kosez

»Se so bohínj-
skim kosezom
in njihovim
koseščinam ostali
drobci nekda-
njih posebnih
pravil...«
(Izsek iz zapisa
iz leta 1719 v
kroniki župnije
Srednja vas
v Bohinju).

Foto Červ, Tolmin

nemški naziv »edling« in naselbini kosezov nemško krajevno ime »Edling« ali »Edlingen«. — Slediti moremo kosezom skoraj povsod na nekdanjih in sedanjih slovenskih tleh, zlasti pa v predelih, o katerih vemo, da so bili že zgodaj in sorazmerno gosto naseljeni... V Bohinju so živeli v Srednji vasi in sosednjih selih (podčrtal F. C.), najdemo jih na gosto okoli Bleda in Tržiča... Zlasti mnogo je bilo kosezov na Koroškem«. (Str. 85 in 86).

»V vrste plemstva se je povzpел tudi marsikateri staroslovenski kosez.« (Str. 158).

»Kljub nazivu »edling« (plemeniti) pa večina kosezov ni končno prešla v plemstvo, nasprotno, pokmetila se je in začela v družbenem oziru propadati. — Do 12. stoletja se vrste kosezi po stopnji še med višjimi plemiči ali pa so takoj za njimi in se imenujejo v virih plemeniti (nobilis), v 13. stoletju pa jih po družbeni lestvici štejejo že za manj kot ministeriale; ti pa so bili po svojem izvoru plemiči nižje vrste. Prav ministeriali so potiskali koseze v družbenem oziru navzdol.

Kljub temu pa so kosezi in njihova posestva »koseščine« še dolgo v srednji vek ohranila značaj družbene in gospodarske privilegiranosti; kosezi žive na svojih lastnih posestvih in smejo z njimi prosto razpolagati. Prvotne skupine kosezov so združene v posebnih sklenjenih področjih ali uradih in imajo v teh svoje sodstvo ter upravo. Na Koroškem imajo še vedno pravico pri knežjem kamnu voliti oziroma umeščati vojvodo. V tesnih zvezah in odnosih so do nosilca javne oblasti v deželi in v neposredni službi deželnemu knezu, tudi obvezani do določenih služnosti in posla, zlasti pri sodnem postopku in glede vojaške službe.« (Str. 159).

»Kosezi, ki sede na svojih svobodnih posestvih, so pa navzlic svojemu svobodnemu in izjemnemu, privilegiranemu izvoru, kolikor niso prešli med plemiče, dejansko postajali vedno bolj kmetje.

Kot osebna svoboda kosezov je tudi koseško sodstvo v nevzdržnem propadanju. Na splošno si zemljiški gospodje prizadevajo navezati in vključiti koseze, koseščine in stare koseške urade v svoja zemljiška gospostva, izenačiti koseze glede dajatev, služnosti, sodstva in drugega s podložnimi kmeti. Pravice kosezov se začno povezovati z zemljo, ki jo kosez ima in obdeluje, ne več z njegovo osebo.

Skoraj povsod, kjer je bilo kaj kosezov, so ti, njihove koseščine in uradi do 16. stoletja propadli, to je utionili so v zemljiških gospodstvih, pravice kosezov kot posčbnega, do takrat obstoječega družbenega sloja pa so začele prenehovati in so končno povsem prenehale.« (Str. 209).

Tudi bohinjski kosezi so — klin za klinom — sestopali po srednjeveški družbeni lestvi.

Njihova pet stoletij trajajoča strma pot navzdol je od plemičev 11. stoletja in svobodnikov na lastnih alodih kmalu zavila na pergamente zgodnjih srednjeveških urbarjev in jih skozi privedla med podložne kmete in kajžarje v reformiranih urbarjih 16. stoletja.

Fevdalni oblastniki so jih skoraj v vsem izenačili z navadnimi podložniki — tlačani — a vendar ne popolnoma.

Se so bohinjskim kosezom in njihovim koseščinam ostali drobci nekdanjih posebnih pravic, in še jim je v urbarjih radovljiškega gospodstva — kot bled odsev nekdanje družbene veljave in cene — skozi dolga stoletja ostal naziv »edlingi« (kosezi).

Ni kraja na nekdanjih in sedanjih slovenskih tleh, ki bi mogel, kot more Bohinj (in morda Bled z gorjansko ter zasipsko okolico) dokazati, izpričati tisočletno zgodovino kosezov.

Ali ni rečeno preveč? Čemu naj bi nepoklicani silili v vroči ogenj »koseškega boja« znanstvenikov?

Naj mi bo dovoljeno — in hkrati odpuščeno zavoljo ljubezni do rodne zemlje — da k temu koseškemu »ognju« tudi jaz pristavim svoj »lonček«. Bojim se samo, da bo zuna njega prej zavrelo kot v njem. No, ko bo »rihta« kuhana, se bo morebiti izkazalo, da le ni tako zelo — prismojena.

(Se nadaljuje)

mladi pišejo

Pismo uredništvu

ANTON STROJIN

Prijetno me je presenetila novica, da se je ob sestanku sotrudnikov PV s Planinsko založbo Slovenije, govorilo tudi o mladini in mladih sotrudnikih PV.

Zdi se mi, da bi podoben sestanek mladih planinskih piscev pod pokroviteljstvom Mladinske komisije PZS in v sodelovanju z imenovano Planinsko založbo, nedvomno prispeval tudi k dvigu kvalitete ravni mladinskega planinskega slovstva. Če je danes znano, da se naši priznani planinski pisatelji, kljub dolgoletni pisateljski in gorniški dejavnosti, srečujejo samo v PV, velja v toliko večji meri še za mlade, ki so se, ti prej drugi pozncje, spoznali z lepoto naših gora in pri tem komajda po imenu vedeli drug za drugega.

Znano je pravilo, da ima vsaka doba svoje zrcalo, svoj pečat. Mladina je pri tem stalno imela aktivno vlogo. Planinstvo, njega materialne in duhovne vrednote, je vedno imela v sebi toliko vsebine, da se je štelu bližje kulturi kakor športu. Tega

mladina ni prezrla. Le manjkalo ji je tistega, ki bi njeno delo usmerjal, dopolnjeval, vodil. Od najrazličnejših dijaških glasil v gimnazijskih letih se je prenekateri usmeril tudi v planinsko leposlovje. V rubriki »Mladi pišejo« je morda doživel svoj prvi planinski pisateljski debut. Tako bo iz leta v leto. »Mladi« bodo podajali roke mladim. Vedno več jih bo. Ali pa naj ta srečanja ostanejo le posredna, neosebna?

Sčasoma bo miselnost zahtevala samostojno mladinsko planinsko glasilo, ki bo izžarevalo, ne le osebno noto mladega pisatelja, marveč mladi generaciji ustrezajoč lik mladega planinca!

Kaj pa materialna sredstva, bodo dajali prenekateri? Ta nikakor ne smejo zakriti osnovnega cilja. Mladinskih revij imamo danes nič koliko, zakaj ne bi planinska mladina poskusila svoje? Tudi taki sestanki mladih pisateljev bi ji botrovali pri vstopu v življenje. Sprva morda nekajkrat na leto, s pogledi in spisi mladih piscev, novicami iz MO, bi postala vedno bolj živo merilo mladinske agilnosti. Vsekakor bi morala imeti republiški značaj in široko dopisniško mrežo vseh MO, v katero naj bi se »ujel« tudi marsikak bodoči planinski pisatelj. Le skupen sestanek bi moral prinesiti odgovor, ali je stvar zrela za pretres ali ne. Slej ko prej pa bo morala vizija mladinskega planinskega glasila postati življenjska stvarnost!

Mladi planinski pisatelji, ki se jih je, odkar izhaja rubrika »Mladi pišejo« zbralo že lepo število, naj bi poskusili rešiti tudi svoje poglede v načelnih in programatičnih referatih, v katerih naj bi se v živi besedi izkristalizirala življenjska vloga in lik mladega planinskega pisatelja v sodobni planinski skupnosti. Še vedno pogrešamo n. pr. načelnih člankov o pomenu MO, o mladinskem pisanju itd. Starejši tovariši bi jim gotovo pomagali začrtati pot.

Opozoril bi rad tudi na nekatere načine sodelovanja med starejšimi in mlajšimi na področju literarno-zgodovinskega dela.

1. Rubrika Planinskega Vestnika »Mladi pišejo« izhaja že četrto leto, v uredniškem odboru PV, ki predstavlja zastopnike najvažnejših planinskih dejavnosti, kljub poudarku, ki se dandanes daje mladinski problematiki in pisanju — ne najdemo nikogar, ki bi prav nalašč zastopal interese mladih, niti simboličnega ne.

2. Knjižica, denimo, da nosi naslov »Priročnik za načelnika MO«, kar kliče k življenju. Zbrala naj bi bogato gradivo, ki bi bilo dragocen pripomoček vsakemu vodji MO. Pač lepa priložnost sodelovanja Mladinske komisije s Planinsko založbo.

3. Malokateri mladinec ve za Centralno planinsko knjižnico, v kateri bi si poglobil znanje in razširil svoje planinsko obzorje. In vendar se je za pripravo dobrega članka ali razprave potrebno seznaniti z gradivom, o katerem se namerava pisati. Moram reči, da sem v minulem letu videl v njej le malo obrazov — nobenega mladega! Zdi se mi pa, da bi se s propagando Mladinske komisije stvar bistveno spremenila. Mladina, akademska in mlajša, je vedno rada prebirala zanimivo branje, zato ni bojazni, da bi stvar ostala brez jeka.

4. Mnogi mladi planinci-študenti dopisujejo v naše leposlovne in znanstvene revije. V tem se v celoti strinjam z mnenjem pisatelja Evgena Lovšina. Zanimanje za leposlovje in znanstvo že v mladih letih je marsikdaj odločilnega pomena za posameznika pri vstopu v njegov življenjski poklic kakor tudi za našo planinsko organizacijo, ki bi morda s tem dobila svojega odličnega znanstvenika ali pisatelja. Naravno je potem, da bi v planiranem literarnoznanstvenem odseku PZS pripadalo tudi mesto predstavniku iz vrst naše akademske mladine.

Problemov je še več, nanizal sem le nekaj sugestij, ki jih ima rešiti taka splošna konferenca. Treba se je torej le vprašati, ali nismo prezrli le še ene možnosti za pravičen razrast in odgoj nje, ki ji posvečamo vso skrb. Sestanek je upravičen, s to mislijo zaključujem to pismo uredništvu.

POHOD PO POTI XIV. DIVIZIJE

Kot so bili početki lanskoletnega pohoda po poti XIV. divizije v I. etapi od Sedlarjevega do Svetine skromni, tako je bil ta pohod v II. etapi dne 23. in 24. aprila na odseku Opoke—Dramlje—Frankolovo—Grad Lindek—Selce—Brdce—Sv. Jošt na Paškem Kozjaku mogočna manifestacija propagandno političnega in tudi vzgojnega pomena. Pohoda se je v glavnem udeležila mladina obeh spolov. Sodelovala je mladina Šole za medicinske sestre v Celju, Ekonomske srednje šole v Celju, Učiteljska v Celju, Gimnazije v Celju, Planinske skupine »Emajl« Celje, Kovinotehne, koordinacijskega odbora mladinskih odsekov planinskih društev mežiške in dravske doline, mladinskega odseka Planinskega društva Mežica, mladinskega odseka Planinskega društva Prevalje, mladinske ekipe Cinkarne Celje, ženska ekipa Cinkarne Celje ter Planinsko društvo Laško, vsega skupaj 66 udeležencev. Pohoda se je tudi udeležil narodni heroj tov. Kovačič-Efenko, ki je mladini spotoma obrazložil in pripovedoval podrobnosti iz težkih borb te divizije.

V planinskem domu na Paškem Kozjaku je ekipo pričakal in pozdravil v imenu planinskega društva Celje njen predsednik tov. prof. Tine Orel, ki je vsem udeležencem hkrati čestital. Ekipe so prejele diplome, vsak član pa spominsko značko. Ko se je mladina okrepčala in odpočila, je sestopila do železniške postaje Paka, kjer je XIV. divizija izvršila proboj proti Belim vodam in Smrekovcu. Tako se je končala II. etapa. Mladinci so se veselo razšli, na žarečih obrazih pa je bilo razbrati navdušenje nad doživetjem tega pohoda.

Kaj pa naprej? Prihodnje leto bo markirana III. etapa in zadnji del te poti, ki se bo končala v Podvolovljeku in jo bodo planinci zaključili z mogočnim planinskim taborom. Kazalo bi ta pohod obnoviti in to v republiškem okviru. Na ta način bi lahko vsako leto združevali naše mladince-planince.

B. G.

DR. ING. FRANCE AVČIN je imel meseca aprila v inozemstvu serijo predavanj s temo:

»Lepote naše zemlje« in sicer:

Narodni heroj Ivan Kovačič - Efenko med udeleženci pohoda.

Foto G. Grobelnik

1. 1. IV. v Le Leccu (Como) pri Milanu, za CAI na povabilo Cassina.

2. Thun, 4. IV. za CAI, na povabilo Berna; Bern, 6. IV. Egger, Ženeva, 8. IV. (dr. Wys Dunant). V Bernu je imel poleg tega diskusijo o dinamičnem varovanju na podlagi svojega članka v reviji »Die Alpen«, o katerem bomo še poročali.

3. V Annemasse pri Ženevi, v Franciji (Haute Savoye), za CAF, dne 7. IV. med Bernom in Ženevo.

Predaval je v treh jezikih. Pred tem je predaval na Dunaju in je bilo njegovo predavanje izredno dobro sprejeto. V OAC na Dunaju je pred ing. Avčinom od naših alpinistov predavala le pokojna Mira Marko Debeljakova. Če pogledamo listo predavateljev v OAC, vidimo, da dobe tam besedo le najpomembnejši sodobni alpinisti.

ELEKTRIČNI DALJNOVOD V LOGARSKI DOLINI

V sredo, 27. aprila 1960 se je v Logarski dolini izvršil tehnični pregled, po-

poldan ob 17. uri pa slavnostna vključitev električnega daljnovođa, ki je Savinjski dolini prinesel nujno potrebno osnovo za njen nadaljnji razvoj. Ob napovedani uri so se zbrali pri Planinskem domu v Logarski dolini predstavniki ELES-Ljubljana, Elektro Celje, Okr. ljudskega odbora, Obč. ljudskega odbora Mozirje, Turistične zveze Celje, Planinske zveze Slovenije in Planinskega društva Celje.

Zbrane goste je pozdravil direktor Elektro Celje tov. Rajh, ki je na kratko obrazložil potek dela na daljnovođu. Nato je vključil daljnovod okrajni sekretar ZK tov. Simončič, ki je obenem čestital navzočim k delovni zmagi. Predsednik Planinskega društva Celje tov. prof. Tine Orel je poudaril važnost tega dogodka za našo prelepo Logarsko dolino, prav tako tudi predsednik Turistične zveze Celje tov. direktor Rado Jenko in predsednik obč. ljud. odbora Mozirje tov. Čop. Predstavnik Planinske zveze Slovenije tov. Bučer pa je izrazil svoje veselje nad izvršenim delom.

B. G.

iz občnih zborov

PD LAŠKO. Društvo je tudi v preteklem letu posvetilo dokaj pažnje idejno-propagandni nalogi in za to organiziralo več kvalitativnih predavanj in skupinskih izletov. Zlasti je vso skrb posvetilo mladini, ki je v društvu zelo številna. Od celokupnega števila 671 članov je mladincev in pionirjev kar 271, kar je nedvomno lepo število za ta kraj. Kakor vsako leto, tako je mladinski odsek tudi v preteklem letu zaznamoval napredek, tako v številu članstva, kakor tudi v intenzivnosti dela. Odseku se je posrečilo tudi poglobiti delo in mu dati pravo vsebino. Na šoli so osnovali mladinski krožek, ki ima redne mesečne sestanke in na katerih se mladinci seznanjajo z delom v organizaciji. Član mladinskega odseka — mladinec Vitko Roš — ima transverzalno značko. Pri organizaciji skupinskih izletov je bila udeležba vedno tako številna, da je moralo vodstvo mnoge mladince celo odklanjati, ker mu je primanjkovalo potrebnih vodičev.

Društvo oskrbuje na Šmohorju planinsko postojanko, ki jo iz leta v leto izboljšuje. Lani je dogradilo vodovod in pred domom montiralo hladno prho, nabavilo nove rjuhe in odeje, prepleškalo in preslikalo ves dom, nabavilo brisače in ležalne stole, montiralo v kuhinji boj-

ler, zaradi česar je moralo tudi preurediti štedilnik ter obložilo s keramičnimi ploščami kuhinjo in stranišča. Te investicije so izvršili deloma z lastnimi, deloma pa s sredstvi, ki so jih zbrali iz prispevkov podjetij. Dom je obiskalo po vpisni knjigi 2461 obiskovalcev, kar je nekoliko manj od obiska v letu 1958. Nekoliko je padlo tudi število naročnikov na Planinski Vestnik. Društvo ima namen tudi v letošnjem letu nadaljevati s pridobivanjem članstva, predvsem mladine, zbrati nove naročnike na Planinski Vestnik ter organizirati čim več predavanj in skupinskih izletov, prav tako pa najti rešitev za ogrevanje sob in skupnega ležišča, ki so brez peči in pripraviti načrte za cesto na Šmohor. Zbor sta pozdravila v imenu PZS tov. dr. Rupko Godec in za upravo Planinskega Vestnika ter PD Celje tov. Tine Orel.

PD TOLMIN. Društvo vključuje 470 planincev ali 294 starejših članov; 125 mladincev in 51 pionirjev, kar je 21 % prebivalstva v Tolminu. Vsak peti prebivalec je torej član PD, kar je že dokaj visok odstotek. Nadaljnji porast članstva bodo zato dosegli lahko predvsem še v svoji okolici — na vasi —, kjer so doslej dosegli le bolj pičle rezultate. Mladinski

odsek je živahno delal in se udeleževal vseh akcij, bodisi društvenih ali republiških. Dva mladina sta tudi že opravila izpit za mladinska vodiča. Organiziral je več skupinskih izletov ter dvojje predavanj s številno udeležbo. V minulem letu je društvo tudi obnovilo alpinistični odsek in postajo GRS. Vaja GRS v Tolminskih koritih je privabila na stotine gledalcev, ki so z velikim zanimanjem sledili drznim in spretnim izvajanjem reševalcev v navpičnih stenah. Tečaj za GRS so imeli na planini Razor, alpinisti pa so se udeležili alpinističnega tabora v Vratih, ki ga je organizirala PZS. Alpinistični odsek je bil osnovan za vsa PD Gornjega Posočja. Največ dejavnosti je terjal gradbeni odsek. Obnova in povečava koče na Razor planini se bližata svojemu zaključku in če bo vse po sreči, bo postojanka že 3. in 4. julija letos popolnoma obnovljena. Udobna planinska postojanka v Julijcih na dolgi poti med Črno prstjo, Krnom in Komno je bila vsekakor potrebna tako za planince, ki se podajo na dolgo pot slovenske transverzale, kakor tudi za ozjo okolico, t. j. za delovnega človeka iz gornjega Posočja. Vedno številnejši obiski te postojanke dokazuje, da postojanka ne bo poslovala samo v kratki letni sezoni, temveč tudi občasno v jesenskih, zimskih, predvsem pa tudi v prvih pomladanskih mesecih. Društvo je tudi poskrbelo, da bo v poletnih mesecih za vzdrževanje ceste od Ljubinja do planine Lom skrbel cestar. Spomladi bo očistilo cesto s prostovoljnim delom vzajemno z vsemi, ki uporabljajo to cesto. TVD Partizan se je za to že obvezal na svojem občnem zboru. Markacijski odsek ni bil preveč delaven, ima pa namen že letos obnoviti dostop na Škrbino, ki nudi z višine 2054 m prekrasen razgled preko vseh Julijcev in daleč tja do morja. Ta pot, ki bo izredno zanimiva, bo šla, zavarovana z vrvo, preko tako imenovanih plošč na Vrh nad Škrbino. Za praznik 29. novembra je društvo obiskalo okrog 60 članov PD Železničar iz Niša, ki pa si zaradi slabega vremena niso mogli ogledati Razor planine in okolice. Razkazali pa so jim lepote tolminske okolice. Društvo bo tudi v bodoče vodil dosedanji predsednik tov. Janko Fili.

PD BLEDE. Preteklo leto je bilo za društvo jubilejno leto, saj je praznovalo 10-letnico svojega obstoja. Ta jubilej je društvo s posebno prireditvijo proslavilo in se primerno oddolžilo vsem onim, ki imajo vidnejše zasluge za ustanovitev društva, nekateri pa so prejeli lične diplome na tem občnem zboru.

Zelo marljivi so bili mladinci. Izvedli so precej skupinskih izletov in počastili 40-letnico KPJ in SKOJ s partizanskim pohodom v Dražgoše, na Dan borca pa so se skupaj s starejšimi člani udeležili pohoda na Jelovico. Mladinski odsek je tesno sodeloval z vojaško edinico v Bohinjski Beli in je njena pomoč prišla do vidnega izraza zlasti v zvezi s partizanskim pohodom v Dražgoše. Z večjo skupino so se hoteli udeležiti mladinskega tabora v Završnici in tudi že prišli v Završnico, žal pa so se zaradi prevelikega naliva vrnili. Sodelovali so pri vseh društvenih akcijah in izvedli tudi dve samostojni točki na prireditvi za proslavo društvene desetletnice, prav tako pa so se udeležili vseh ostalih mladinskih prireditev. Organizirali so tudi štiri predavanja in vrteli planinske filme. Na splošno je bil mladinski odsek zelo delaven ter užival pri svojem delu polno podporo društvenega upravnega odbora, ki pri tem tudi ni štedil z denarnimi sredstvi. Markacijski odsek je obnovil orientacijski zemljevid na Mrzlem studencu in na Bledu, nadelal in markiral pot do koče do Mreže in popravil ter razširil pot okrog Draškega vrha, ki jo je na nevarnejših mestih tudi zavaroval z jekleno vrvjo. Propagandni odsek je med drugim skrbel za učinkovita skioptična predavanja, ki so bila vsa dobro obiskana. Velik odziv in zanimanje za ta predavanja so propagandnemu odseku vsekakor dovolj velik porok, da je začel na pravem koncu ter da je zadel pravo smer. Postojanka na Lipanci je sedaj dograjena, vendar pa društvo misli še na nekatere nujne spremembe. Gozdno gospodarstvo na Bledu bo namreč še letos pričelo z gradnjo ceste iz Kranjske doline proti Dularjevi tabli, s čimer bo podana možnost za povečanje obiska postojanke na Lipanci. S to cesto pa bo pridobil tudi sam Bled lepo izletniško točko, saj bo lahko turist z majhnim trudom prišel z Bleda do višine 1633 m, če pa se bo še malo potrudil, pa do 2000 m višine, odkoder se mu bo nudil prekrasen razgled na vse strani. V zvezi s tem pa bo moralo seveda društvo izvesti popolno rekonstrukcijo svoje postojanke v Lipanci, kjer naj bi že obstoječe sobe bolje in lepše uredilo ter dvignilo kočo še za eno nadstropje, s čimer bi pridobilo okrog 40 novih ležišč. Postojanka na Mrzlem studencu je bila preteklo leto prvič aktivna. Novogradnjo na tem mestu so zaenkrat odložili, ker morajo najprej do kraja urediti Lipanco. Temeljito nameravajo preurediti tudi Planinca na Bledu. Občni zbor je že pooblastil novoizvoljeni uprav-

ni odbor za najetje potrebnega posojila. Tako bo potrebovala koča na Lipanci posojilo 10 000 000 din za gradnjo in 2 000 000 din za opremo ter Planinca 8 000 000 din za gradnjo in 2 000 000 din za opremo.

Na tajnih volitvah je bil izvoljen 25 članski upravni odbor, ki mu bo tudi v bodoče načeloval dosedanj družstveni predsednik tov. Mirko Stare. V imenu PZS je zbor pozdravil in mu čestital k uspehu tov. Milan Kristan.

Istega dne je izvedel svoj občni zbor tudi mladinski odsek PD Bled.

PD ŠKOFJA LOKA. Društveno življenje se je odražalo in razvijalo predvsem v gospodarskem, finančnem, mladinskem, propagandnem in markacijskem delu. Vsi so zadovoljivo opravili svoje naloge, posebno pa še mladinski odsek, čeravno se še vedno bori z začetniškimi težavami. Konec poslovnega leta je štelo društvo 836 članov, t. j. za 281 članov več kot v prejšnjem letu. V navedenem številu je zajetih tudi 160 mladincev in 170 pionirjev, skupno torej 330 mladinc. Ker je mladina v velikem številu zastopana v društvu, je tudi popolnoma razumljivo in edino pravilno, da je UO temu vprašanju posvečal veliko pozornost. Med številnimi izleti naj omenimo masovni izlet mladine pod vodstvom 15 vodičev na Črni vrh pod Golico, od tam preko grebenov na Javorniški rovt in nato na Javornik, dalje praznovanje v počastitev 40-letnice KPJ in SKOJ na Lubniku, kamor je mladinski odsek poslal po različnih poteh 4 svoje patrolje, njegovo sodelovanje s štafeto ob Dnevu mladosti, številno udeležbo na mladinskem taboru v Završnici, kot eno njegovih najvažnejših akcij pa pohod 29 mladincev in mladink pod vodstvom 4 vodičev — izkušenih mladincev — iz vrst učiteljstva po slovenski planinski transverzali. Ta skupina je doslej dovršila del transverzale Porezen—Ankaran, letos pa jo bodo nadaljevali z Julijci oziroma Karavankami. Ob pomoči UO želi MO speljati tudi ciklus kvalitativnih predavanj, specialno za mladino. Del teh je že organiziral, ostala so letos na vrsti. Zanimanje za predavanja je zelo veliko in je šolska risalnica, kjer se vrše ta predavanja, že kar premajhna. Markacisti so temeljito popravili in markirali pot iz Stare Loke do Dolenčeve hiše mimo Gasilskega doma do Crngroba ter dalje do sedla pod Planico, deloma pa je bila popravljena pot iz vasi Trnje do Caverne, dalje mimo lovske koče na Križni gori in skozi Lavterski vrh do sedla pod Planico. S finančno pomočjo

občine namerava društvo zgraditi cesto na Lubnik, kjer ima svojo postojanko. Cesta je že trasirana in bo dolga okrog 1700 m, široka pa 3 m. Končala bi se nekoliko pod vrhom, tako da bi bilo do doma le še kakih 5 minut hoje. Razen nabave hladilnika za postojanko drugih večjih izdatkov niso imeli. Svoje izdatke pa so v glavnem krili iz dohodkov dveh zabavnih prireditev, ki so jih organizirali v Škofji Loki. Propagandni odsek je imel polne roke dela. S primerno propagando je podprl vse društvene akcije in organiziral številna predavanja, ter 5 avtobusnih izletov.

Po končanem občnem zboru sta predavala ljubljanska alpinista Ante Mahkota in Aleš Kunaver ter občni zbor pozdravila tudi v imenu PZS.

PD HRASTNIK. Društvo je na novo vključilo 67 odraslih članov, 9 mladincev in 43 pionirjev ter je ob koncu leta štelo že 640 članov. Mladinski odsek šteje 78 mladincev in 134 pionirjev. Svoji mladinski skupini ima na Osnovni šoli Ivana Cankarja in na Šoli heroja Rajka. Organizirali so štiri skupinske izlete, poleg teh pa še več manjših, predvsem v domače hribe. Dalje so se člani odseka udeležili mladinskega smučarskega tekmovanja na Vršiču in mladinske vodniškega seminarja v Vratih v organizaciji PZS. Ogledali so si tudi več planinskih filmov. Na mladinski tabor v Završnici so poslali dve šestčlanski ekipi. Alpinistični odsek iz objektivnih razlogov ni toliko plezal kot prejšnja leta, pač pa je aktivno sodeloval pri vseh društvenih akcijah, zlasti pri gradnji novega doma na Kalu, kjer je opravil 220 prostovoljnih delovnih ur. Sodeloval je pri ureditvi markacij in kurjenju kresov ob 40-letnici KPJ in SKOJ, organiziral izlete itd. Pohvaliti je treba dalje njegovo sodelovanje s hrastniškimi taborniki, s katerimi je organiziral skupno delovno akcijo na Kalu kakor tudi visokogorski izlet preko Triglavskega pogorja.

Zaradi vedno večjega obiska kalških planin, kjer je imelo društvo le svojo zasilno postojanko, je bilo društvo primorano začeti z gradnjo nove, sodobnejše postojanke. Članstvo je pri gradnji opravilo 3360 prostovoljnih delovnih ur. Zasilno so novi dom otvorili dne 23. VIII. 1959. Na razpolago je že kuhinja, 2 gostinski sobi, veranda, 6 spalnic, skupno ležišče, stanovanje za oskrbnika, tri stranišča na izplakovanje, štiri kleti, dve shrambi, urejena pa je tudi že kanalizacija, vodovod in električna razsvetljava. Za razvedrilo so nabavili nov radio z

gramofonom, prej so že imeli tudi televizijski aparat. Nadaljnjih 6 spalnic, kopalnico, dvoje stranišč in kletne prostore bodo dokončali in opremili letos. Kljub gračnji je postojanka v preteklem letu imela lep obisk, nič manj kot 7500 vpisanih obiskovalcev. Ob koncu poslovne dobe je postojanka izkazala 280 869 din dobička pri prometu 2 700 000 din.

Vodstvo društva je bilo ponovno zapužano dosedanjemu požrtvovalnemu predsedniku tov. Slavu Šentjercu. V imenu PZS je društvu čestital tov. dr. Rupko Godec.

PD SOLČAVA. Društvo je v preteklem letu upravljalo tri planinske postojanke, in sicer kočo pod Olševco, zavetišče pod Ojstrico na Klemenškovi planini in kočo v Logarskem kotu. Prva je zadovoljivo poslovala in so jo obiskovali predvsem domačini, prihajali pa so tudi izletniki iz Logarske doline in celo iz Avstrije. Koča stoji na lepem in razglednem kraju ter je zelo primerna točka za krajše izlete. Zavetišče pod Ojstrico je poslovalo komaj dva meseca. Kljub slabemu vremenu je bilo dobro obiskano. Na razpolago ima 10 postelj in nekaj skupnih ležišč. Tudi koča v Logarskem kotu je poslovala samo v letni sezoni. Vendar pa ni mogla nuditi gostom vsega, kar bi bilo želeli, ker je bila preslabo opremljena. Društvo je namreč tik pred sezono to postojanko vzelo v najem od privatnika proti najemninu din 30 000, izvršiti pa je moralo še vrsto popravil, vse prostore prebeliti in nabaviti vso kuhinjsko opremo, steklenino, zasilne slamarice itd. Delno je te investicije krilo iz dohodkov postojanke, deloma pa s posojilom, ki mu ga je dala PZS. Zaradi neprimernih prostorov postojanka ni izkazala takega finančnega efekta, kakor je bilo pričakovati. Društvo je po vsestranskih razgovorih in razpravljanju prišlo do zaključka, da se ne izplača več to kočo obnavljati in da bi bilo najprimernejše postaviti novo sodobnejšo postojanko, ki bi v vsakem oziru ustrezala današnjim zahtevam. S prodajo bivše Klemenškove žage za din 350 000 in ute v Ramavhovecu v Logarski dolini za din 95 000 je uredilo svoje finance.

Sicer pa je bilo društvo delavno tudi na ostalih popriščih. Organiziralo je mladinsko smučarsko tekmovanje pod Ojstrico, poslalo pet mladincev na mladinski tabor v Završnici ter hkrati organiziralo skupinski članski izlet na Krvavec in na Vršč, izvedlo par predavanj, organiziralo udarniško delo pri popravilu poti iz Logarske oziroma od Plesnika do za-

vetišča pod Ojstrico, pri čemer je bilo opravljenih 126 udarniških ur. Dalje je organiziralo razrez lesa za most pri Plesniku v Logarski dolini in opravilo precej dela na transverzali Raduha-Rogovilec, kjer je bila pot nujno potrebna popravila zaradi stalnega neurja. Del poti je bilo potrebno očistiti in odstraniti grmovje. Popravilo in obnovilo pa je tudi markacije na poti Grohat—Solčava.

V imenu PZS je zbor pozdravil in mu čestital k doseženim uspehom tov. Tine Orel, ki je kot dober poznavalec Logarske doline društvu tudi dal nekaj napotkov za njegovo bodoče delo.

PD ŠOSTANJ. Društvo je tudi v preteklem letu uspešno delalo. Vključevalo je skupno 645 članov, med temi 75 mladincev in 150 pionirjev. Dasi ima društvo razmeroma precej mladine v svoji sredi, občuti veliko pomanjkanje vodilnega instruktorskega kadra. To je bilo opaziti tudi pri organizaciji mladinskega smučarskega tečaja v januarju letos. Vsa ski-optična predavanja — bilo jih je sedem — so bila nad vse dobro obiskana. Vsi predavatelji so vedno predavali po dvakrat, enkrat za mladino in pionirje, drugič pa za odrasle člane. Društvo je izvedlo tudi nekaj skupinskih izletov. Enega na otvoritev Doma na Menini planini, kjer je bilo hkrati odkritje spominske plošče padlim borcem iz NOB, skupno z organizacijo Zveze borcev v Logarsko dolino, k slapu Rinke in še dalje na Okrešelj, ob proslavi Dneva republike k Žlebniku, kjer je padel partizanski pesnik in šostanjski rojak Kajuh ter k odkritju spominskih plošč padlim borcem in talcem v Zarazborju in na Plešivcu. Take in podobne akcije društvo vedno podpira, ker sodi, da je to najboljša priložnost za medsebojno spoznavanje in za razvijanje planinske dejavnosti. Društvena propaganda ima svojo pozitivno stran v tem, ker usmerja svoje člane na področje, ki ni znano samo po svoji prirodni lepoti, temveč je tudi priča težkim zgodovinskim dogajanjem iz borb slavne XIV. divizije. Iz Šostanja so brez posebnega napore možni lepi izleti na Paški Kozjak, Graško goro, Plešivec, v Javorje, na Goro Oljko, na Forhteneg, na Mozirske planine, Smrekovec, Sleme in Uršljo goro, kjer skoraj ni pedi zemlje, kamor ne bi stopila XIV. divizija. Društvo se zaveda, da je dolžno ohraniti spomin na vso to pokrajino in posredovati njen zgodovinski pomen mladini.

Društvo je že lansko leto usposobilo dva mladince za mladinska vodiča, letos

pa bo poslalo še več mladincev v republiški tečaj za mladinske vodiče. S tem namerava okrepiti sam mladinski odsek in ga usposobiti za samostojno delo, iz njegovih vrst pa želi dobiti tudi mladince, ki naj bi kasneje ustanovili alpinistični odsek. Po slovenski planinski transverzali hodi 20 članov. Markacijski odsek ima na skrbi 160 km poti in svojo nalogo zadovoljivo opravlja. Odsek pa bo še pomnožil svoje vrste, kajti v tekočem letu namerava obnoviti na vseh križiščih kačipote ter obnoviti in na novo postaviti manjkajoče napisne table, katerega dela pa odsek v sedanjem sestavu ne bo zmogel. Društvo se tudi stalno udeležuje meddruštvenih sestankov tega okraja, kjer marljivo sodeluje. Doslej so imeli že tri take sestanke, enega v Celju, drugega na Slemenu, tretji pa se je vršil na Menini planini. Ti sestanki so vsako

leto vsebinsko obširnejši in dajejo obilo napotil za društveno nadaljnje delo. Vendar pa društvo meni, da bi se morali teh sestankov stalno udeleževati tudi predstavniki turistične organizacije in Gozdnega gospodarstva, ki imata veliko skupnih interesov s planinsko organizacijo. Društvena postojanka na Slemenu postopoma pridobiva na popularnosti. Zgrajena je na zelo lepem kraju in nudi lep razgled na zelo obsežno okolico. Ima pa še to prednost, da je z lahkoto dosegljiva z vsakim prevoznim sredstvom. Sodeč po ocenah samih obiskovalcev je tudi postrežba zadovoljiva. Poslovno leto je zaključila z uspehom.

Vodstvo društva je bilo ponovno poverjeno dosedanjemu večletnemu neutrudnemu planinskemu delavcu tov. Andreju Stegnarju. V imenu PZS je zbor pozdravil tov. Milan Kristan. R. L.

iz planinske literature

FEDERACION ESPANOLA DE MONTANISMO, ANUARIO 1958. Madrid. — To ni nikaka planinska revija, ker je le letno poročilo Španske planinske zveze (F. E. M.) za leto 1958, tiskano v obliki debele knjige 181 strani in lepi obliki, lepem tisku in lepem papirju. Zato kake trajne vrednosti ne more imeti, razvidno pa je iz nje, da odborniki onih društev radi vidijo svoja imena v tisku, čemur uprava seveda ustreza. Seveda se iz tega letnega poročila da kar dobro posneli stanje španskega planinstva in njegovega dela. Zveza sama pa spada v okvir Narodnega odbora za telesno vzgojo (Delegacion nacional de educacion y deportes).

Posamezna društva so razdeljena po pokrajinah, ki menda ustrezajo politični razdelitvi Španije, povezana pa potem med seboj z imenovano Zvezo. Pokrajin v tem smislu je 50, od katerih je najbolj oddaljena na Kanarskih otokih z 78 člani. Zveza obsega različne sekcije: Narodna šola za visoke gore, za gorsko reševalno službo i. dr.

Število članstva znaša 52 314 (leta 1947 — 47 128) in je torej naraslo, vendar ni še doseglo števila v letu 1956, ko je znašalo 60 740. Od teh je bilo moških 40 150, žensk 9021, mladincev pa 3143. Alpinistični odseki so šteli 421 članov (leta 1957 — 389).

Sledi poročilo o delovanju Zveze, ki je delila odlikovanja, se udeležila kon-

gresa UIIA v Luzernu, otvarjala nove koče in priredila XVII. mednarodni camping v visokih gorah. Postavljenih je bilo 119 šotorov in bilo je 314 udeležencev. Mednarodne udeležbe pa je bilo malo: 6 Francozov, 1 Avstrijec in 1 Mehikanec.

Vseh koč je bilo 92 (prejšnje leto 83). Napredek je tedaj velik, njih obisk pa ni naveden. Segajo od nizkega gričevja (n. pr. Refugio Vixiador, 448 m, v Pirineos Cantabricos tja do Refugio de Altavista, 3300 m s 25 ležišči na Tenerifi). Večina njih leži v Pirinejih, kjer obstoji tesno sodelovanje s Francozi. Zveza je lastnica 15, posamezna društva pa 77 objektov.

Narodna visokogorska šola (Escuela nacional de alta montaña) je priredila sedem tečajev, katerih se je udeležilo od 36 do 48 tečajnikov.

Reševalna služba je bila organizirana tudi pri posameznih društvih, ki poročajo o svojem delu (8). Zanimivo je, da so reševalne ekipe preventivno sodelovale tudi pri campingih, seveda pa vršile tudi resnično reševalno delo. Poročilo zaznamuje štiri smrtne primere.

Končno sledijo sezname prvenstvenih španskih vzponov v letu 1958 doma in na tujem. Tu prednjačijo Dolomiti: Campanile Italo Balbo via Comici-Casara, Cima Piccolissima di Lovaredo via Cassin-Vitali-Pozzi, Marmolata via Sayferst-Mittmann-Rizzi. V domačih gorah pa sta podrobneje opisana prvenstvena vzpona na Pena Santa de Castillo po Canal del

Pajaro Negro v skupini Picos de Europa in na Aguja Grande de Ansabere v Pirenejih po novi smeri. To sta pa tudi edina kratka literarna sestavka v knjigi.

Temu seznamu je dodan seznam tur, ki so jih člani izvršili v inozemstvu. Obiskovali so edino švicarske in avstrijske Alpe: Montblanc štirikrat, Matterhorn trikrat, Dufourspitze-Monterosa, Aiguille Mummery in Ravanel, Aiguille du Midi, Marmolata in Grossglockner. Ni se čuditi, če je Špancem Heiligenblut španska vas, kajti Heiligenblut je našet med znamenitimi vrhovi v avstrijskih Alpah, kamor so se povzpeli španski planinci leta 1958.

Globinska turistika je zelo razvita. Če pregledamo seznam raziskavanj, tudi prvenstvenih, po jamah, je teh naravnost nešteto. Če kje, nas tukaj Španci gotovo presegajo.

Dr. Pr.

THE JOURNAL OF THE MOUNTAIN CLUB OF SOUTH AFRICA 1958 — Cape Town, april 1959. — Vsakoletni zbornik navedenega kluba vsebuje poleg poročil o društveni organizaciji in njenem delovanju tudi večje število člankov, ki se seveda tičejo v prvi vrsti južnoafriških gora, pokrajin in razmer. Zato je v njih take snovi, ki bi zanimala naše bralce, razmeroma malo. Ravno tako pa bi njihov bralec, ki bi prebral naš PV, ki ga dobiva v zameno, našel zase še manj zanimive snovi. Predaleč smo narazen.

Na čelu revije je članek Preko Antarktike — Južni Afričan na južnem tečaju. Avtor J. J. La Grange prepoveduje vsak celotni ali delni ponatis. Pa je to pravzaprav odveč, ker je članek skop in vsebuje v bistvu nekaj stvarnih podatkov, ki so bili razglašeni že pred njim od drugih brez pridržkov. Bil je član ekspedicije Sir Williama Fuchsa, ki je prečkal Antarktiko od Shackletonove baze od Weddelskem morju do McMurdo Sunda blizu Velike Rossove bariere (2150 milj). Bil je v tistem delu celotne odprave, ki je odplul iz Cape Towna že 17. X. 1955 z namenom, da pripravi vse potrebno za glavno odpravo. Dospel je na cilj 29. I. 1956, prezimil in vršil priprave v leto 1957, ko je 24. XI. 1957 odšla celotna odprava s Fuchsom s šestimi vozovi in dospela na nasprotno obalo 2. III. 1958. Kakih posebnih, doslej neznanih podrobnosti in doživljajev pa spis itak ne vsebuje.

Drakensberg je gorska veriga ob vzhodni obali Južne Afrike, ki tvori skoraj navpičen zid proti Natalu. Vzporedno z njim gre druga veja, imenovana Mali Drakens-

berg. Iz teh krajev in gora, ki nudijo zelo lepe prilike za plezanje po stolpih, je vrsta člankov. Na tej visoki planoti med obema verigama so nekoč Bušmani postavili svoja bivališča. O črni rasi južnoafriški listi ne pišejo ravno radi, vendar najdemo tukaj o Bušmanih z Drakensberga zgodovinski članek, kajti Bušmanov več ni in obstojijo le spomeniki o njih v obliki risarij na kamen v jamah. Medtem ko so se poprej stoletja, morda tisočletja potepali po ravninah vzhodne in južne Afrike, so našli v Drakensbergu svoja zadnja bivališča, kjer so lahko mirno živeli, dokler niso okrog 1840 začeli siliti tja Evropejci s svojimi farmami. Tako je prišlo do spopadov. Zaradi pritiska Evropejcev na eni strani in Bantujev na drugi je prišlo do združenja Bušmanov pod vodstvom Zwelile. Ta pa je bil 1869 od kapetana Allisona premagan in ubit, njegova četa pa uničena. Bušmani so tako izginili s površja zemlje. — Pripomniti je, da avtor še z nekako simpatijo opisuje družbeno življenje, telesno rast, prehrano, opremo, orožje, plese, skratka nekaj folklorne te rase, ki je ni več.

Poročilo o društvenem delovanju v letu 1958 je precej skopo. Centralni komite v Cape Townu tvori nekako zvezo posameznih sekcij, katerih je osem: Cape Town, Transvaal, Natal, Worcester, Pearl-Wellington, Avdeling, Stellenbosch, Eastern Province, Orange Free State in Bossutoland. Skupno število članov ni znano, ker jih vse sekcije v svojih poročilih ne navajajo. Sekcija v Cape Townu vzdržujejo dve koži, sekcija v Transvaalu eno, Pearl-Wellington pa dve.

Revija vsebuje tudi dva članka v holandsčini, ker je pokrajina naseljena tudi s holandskimi priseljenci (Buri), ki so dali mnogim goram tudi nemško zveneča imena.

Dr. Pr.

MOUNTAIN CRAFT — London, jesenska in zimska številka 1959. Izhaja kot glasilo Planinskega združenja (Mountaineering Association v Londonu) štirikrat na leto. — List po obsegu sicer ni velik, vendar prinaša v vsaki številki nekaj zanimivega tudi za nas.

Tako obravnava J. E. B. Wright v članku Vsebina velikega desetletja planinske uspehe zadnjih desetih let. Doba, v kateri živimo — tako pravi — je za planince ena izmed vzpodbudnih in zadnjih deset let bo zanimivo morda šlo za veliko desetletje. Annapurna, Everest, Nanga Parbat, K2, Čo Oju, Makalu, Kangčendžunga, Manaslu in Lhotse, Gašer-

brum in Broad Peak so bili doseženi od leta 1950 dalje. Končno ostane nedotaknjen le še Dhaulaghiri.

Avtor razmišlja dalje: Planinci so pretrpeli velike težave in mnogo jih je umrlo v tem fantastičnem valovanju. Ta dinamizem je bil enak v vsaki gorski pokrajini sveta od Andov do Alp. Skupno delo je bilo hvalevredno, oboževanje plezalcev pa neokusno, vendar človeško. Plezalcem so se laskali in jih vzpodbujali z oficialno glorifikacijo nacionalnega prestiža. Marsikdo upa, do bo z dosego Dhaulaghirijevega vrha končano to tragično in burkasto tekmovanje.

To so besede Angleža, namenjene pred vsem njegovim rojakom, kajti tudi ti so v tem desetletju zavzemali visoke vrhove in seveda tudi — »oficialno glorificirali nacionalni prestiž«.

Obstal sem, ko sem bral v kazalu lista naslov članka: Irski tritisočaki. Na zeleni Irski pa tritisočaki? O, taki tritisočaki so tudi na našem zelenem Pohorju, kajti irski tritisočaki so merjeni v čevljih (čevljev = 30.48 cm). Enajst jih je z višinami od 3015 do 3127 č. s tako čudnimi imeni, da jih je še prepisati težko. Avtor opisuje, kako jih je mogoče — seveda s pomočjo avtomobila — oblezti v 24 urah.

Hamish McInnes je Škot, udeleženec britansko-ameriške ekspedicije 1956 v

Karakoram (Angleži ne pišejo Karakorum, kot to delajo Nemci) in lova na jetija v Himalaji. Opisuje svoj prvenstveni vzpon kot samohodce na Couloir Peak v Arrowsmiths Mountains na Novi Zelandiji, a višine tega vrha ne pove. V drugem članku pa preskoči v Evropo in opisuje vzpon po severni steni Grandes Jorasses do Pointe Walker, turo, ki so jo opravile zadnje leto tri partije istega dne.

V prevodu iz francoščine prinaša revija članek Georgesa Depallesa v reviji Les Alpes pod naslovom Mora na Mt. Blancu. Avtor je na navadndi ruti na Mt. Blanc avgusta 1956 bil priča kar štirim planinskim nezgodam, deloma s smrtnim izidom in je pri rešitvi aktivno sodeloval. Članek je pisan živahno, zanimivo in strnjeno — saj ga je pisal Francoz, ne pa Anglež.

V članku Plezanje v severnem Eiflu v Nemčiji se podaja nekaj navodil za plezanje tistim britanskim četam, ki so nastanjene v britanski coni zapadno od Rena; gre za tisti del eifelskega gričevja, ki sega od Aachena do Kölna ob Reni in ki na videz ne daje priložnosti za plezarijo. Vendar je tam zelo veliko navpičnih skal, ki nudijo lepo priložnost.

Dr. Pr.

razgled po svetu

CAULLARAJU (5430 m) vrh v Cordillera Blanca, so lani dosegli med drugimi tudi Tirolci Gasser, Zangerl, Kepfinger in Pattis. Družbo jim je prav do vrha delala tudi mladica Ulla Staudacher. Pravijo, da so imeli na razpolago zelo skromna sredstva.

SVICARJI so se 1. 1959 povzpeli na Elbrus (5633 m) in Užbo (4695 m). Bili so očarani nad gostoljubnostjo in ustrežljivostjo ruskih alpinistov.

SPOMINSKA SMER JEANA COUZYJA v Zahodni Cini je od avgusta 1. 1959 doživela še osmo ponovitev. Osmo naveza je združila dva pionirja takih smeri (VI¹, A/3), Löwa in Lehneja.

DIRETTISSIMA V VELIKI CINI je od avgusta 1959 zabeležila že 18. ponovitev. Med ponavljalci lanskega leta so sama nova imena, imena aspirantov za vrhunski razred svetovnega alpinizma.

PLEZALSKI PROMET bi lahko imenovali obleganje, ki so ga doživele modne ekstremne smeri poleti 1. 1959 v Dolomitih. Našejmno nekaj teh smeri in poglavitne dogodke v njih: Cassinovo smer v jugovzhodnem razu Torre Trieste sta kot deveta naveza preplezala Dunajčana Wiener in Grohmann. Ista dva sta si zapisala v plezalski dnevnik tudi znano Livanosovo smer v Cima Su Alto, ki jo imata med svojimi lavorikami tudi naša ing. Fajdigova in Aleš Kunaver. Oba Dunajčana sta stara komaj 17 in 18 let. Smer ima do avgusta 1959 13 ponovitev. 13 ponovitev sta izvedla Španca José Anglada in Heinz Pokorski v Buhlovi spominski smeri — jugozahodni steni Rotwanda. Prvi Španec je nenadoma za blestel z najvidnejšimi vzponi v Alpah. Vzhodno steno Cima del Bancon so kot peti ponovili Marseillci Georges Livanos, Roger Lepage in Marc Vaucher 11. in 12. avg. 1959. Južna stena Torre Trieste ima

znamenito Carlessino smer. Avg. 1959 sta jo kot 20. naveza preplezala Lehne in Löw. Na prvi polici ju je pregnal vihar, ušla sta mu po polici iz stene. Tri dni na to sta po tej polici ponovno vstopila in prišla na vrh v 23 urah. Klini so bili izbiti, le v jugovzhodnem razu jih je še nekaj tičalo. Lehne in Löw sta v Vazolerjevi koči, ki jo poznajo tudi nekateri naši plezalci, zapisala, da je bila zaradi izbitih klinov ta stena težja kot jugovzhodna stena Pilastro di Rozes, jugovzhodna stena Rotwanda in severozahodna stena Cima Su Alto. Ni razlogov, da jima ne bi verjeli.

DERUNGS IN ALBRECHT sta dva mlada švicarska outsiderja, katerih ime na so se lani vpisala med najbolj znane naveze sveta, saj sta uspešno premagala marsikako od najtežjih. Med drugimi sta s pomanjkljivo opremo v štirih dneh prišla tudi čez severno steno Eigerja. Poleg triumfov sta doživela tudi upravičeno kritiko, ker sta se lotila velikega podjetja naravnost lahkomišlino. S seboj nista vzela višinomera, popolne opreme za bivak, svetilke, opisa smeri in ne dovolj provianta. Imela pa sta s seboj talisman na nahrbtniku in pa jasen cilj, ki pa ga kritika tudi upravičeno graja: »Če je prišel čez Harrer, če so to zmogli Avstrijci, zakaj bi temu Švicarji ne bili kos?« S seboj sta imela komaj 4 ledne kline in 35 za suho skalo, 4 zanke, dva para derez deseterk in nekaj C-vitamina. Prišla sta čez steno brez posebnega treninga, saj sta imela za seboj eno samo V⁺ (južno steno Brisi) in to suho skalo. Albrecht je imel prvič dereze na nogah. Prišla pa sta čez brez sleherne nezgode: nobeden ni ozebel, nobeden zdrsnil, nobenega ni zadel kamen. Zdaj bi res utegnili kdo reči: Če sta ta dva zmogla, zakaj bi še midva ne? 14. ponovitev Eigerja ima torej svojo tragikomično nianso, ki pa je nekateri vidni starejši alpinisti mladima Švicarjema ne zamerijo. Švicar Max Eiselin, lastnik športne trgovine v Kriensu, ki je bil že dvakrat v pobočjih Dhaulagirija, se zanju vleče. Anderl Heckmair, eden od prvopristopnikov, pa jima očita predrznost. Mladi Jörg Bader, tudi eden od ekstremnih plezalcev lanske sezone, pa opomni Heckmaira, kaj je nekoč govoril o svojih neumnostih: »Sreča je odločilni činitelj pri uspehu mladega alpinista«. Paul Hübner, nekoč znan plezalec prvenstvenih v Vzhodnih Alpah, se pridružuje graji. Brandler, ki se je s steno že večkrat brez uspeha poskusil, meni, da nima smisla kritizirati, ker sta Švicarja uspela. Raditschnigg,

avstrijski vojaški inštruktor, ki je tudi že obračal v Eigerju, je dejal: »Se se gode čudeži.« Zagovarja jo Kurt Diemberger, ki je kot trinajsti ponovil Eiger, češ sama sreča ju že ni pririnala čez steno. Podobno tudi znana Eigerjevca Erich Vanis in Erich Waschak. Močno ju je zlasal tudi 57 letni Walter Flaig, ki je še s 57 leti plezal V⁺.

DIETER MARCHART, 19 letni Durnajčan, je lani sam preplezal severno steno Matterhorna. Njegove ture za trening so bile v prejšnjih letih Welzenbachova smer v severni steni Breithorna, severna stena Lyskamma, vzhodna stena Grand Capucina, zahodna stena Petit Druja, južna stena Torre Trieste, zajeda v Dachlu, Rosskuppe in nazadnje 13. ponovitev severne stene Matterhorna 1. 1958 s tovarišem. Izjavil je, da stena ne nudi varovališč in stojišč in da je torej tveganje samohodca enako ali celo manjše kakor pa, če gre čez steno naveza.

400 INDIJCEV je šlo skozi redne tečaje Himalajskega planinskega inštituta (Himalayan Mountaineering Institut) in se usposobilo za himalajske vzpone. Indija je stopila med planinske norode z vzponi na Kamet, Abi Gamin, Trisul, Black Peak, Nanda Kot in na Čooju (na tem vrhu je bila indijska ekspedicija kot druga). Institut dela od 1. 1954 v Darjeelingu, ko so v njem izobrazili prvih šest znanih šerp pod vodstvom švicarskega vodnika Arnolda Glattharda iz Rosenlaui. Nato je prevzel vodstvo Tensing Norkay.

GOLOBE — pismonoše bo za zvezo z dolino uporabljala žandarmerija v Innsbrucku, da bi izboljšala gorsko reševalno službo. Pri poskusih z njimi se je izkazalo, da so naši svojo postajo skozi meglo in snežni metež tudi na daljavo 20 km. Golobja pošta je cenejša, pa tudi zelo hitra, saj je znano, da golob v eni minuti preleti 2 km.

GSELLMANN je tudi 1. 1959 raziskoval Groenlandijo, to pot deželo kralja Kristijana IX. Avstrijci so pod vodstvom tega izkušenega arktičnega alpinista dejali podse 21 deviških vrhov. Vsak udeleženec je presmučal 450 km po tej malo znani severni krajini.

STEINAUERJEVA SMER v severni steni Mont Blanc de Chelion je bila lani komaj tretjič ponovljena. L. 1938 sta jo izpeljala Ludwig Steinauer in Wolfgang Gortler. L. 1958 so jo ponovili Francozi, lani pa se je vdala Avstrijcu Diember-

gerju in Švicarju Maxu Eiselinu. Smer štejejo k najlepšim v Waliških Alpah in je zelo podobna znani smeri v severni steni Eigerja.

NEMŠKA EKSPEDICIJA v Hindukuš l. 1959 je požela nekaj uspehov. Stopili so na štiri pettisočake Dastrikat (5250 m), Galaimasten (5300 m) in dva vrhova brez imena. Povzpeli so se tudi na 6059 m visoki Märsamir, šesttisočak v Afganistanu. Hans Biller, ki je ekspedicijo vodil, piše, da so morali v severno vzhodnem grebenu premagovati plezalske težave do V. stopnje. Na ta vrh so prejšnja leta poskušali priti Francozi in Amerikanci, pa brez uspeha. Na vse vrhove so prišli vsi štirje člani odprave, med njimi tudi Billerjeva žena.

JUŽNA STENA TOZAL DEL MALLO nudi območje šeste stopnje španskim plezalcem. Visoka je 300 m in se vzdiguje v španskem nacionalnem parku v Valla de Ordesa v provinci Huesca v Aragoniji. L. 1957 so prvo smer v tej steni naredili Francozi, do l. 1959 pa so jo Španci petkrat ponovili, trikrat brez bivaka. V steni je 15 klinov. Smer štejejo za najtežjo v španskih Pirenejih. Od plezalca terjata tehnično in fizično zmogljivost modernih ekstremnih smeri.

KALIFORNIJA šteje za najtežji vzpon goro Shiprock (2190 m). Stena je visoka 490 m in so jo preplezali l. 1939. Pri tem so uporabili 350 m vrvi, 54 navadnih klinov in 4 svedrovce. L. 1959 so tu čez kot dvajseta naveza prišli dr. R. Hechtel, H. Mather in don Liska.

PREDOR POD VISOKIMI TURAMI je že v projektu. Vežal bo Bad Gastein in Mallnitz in bo 4,5 km dolg, cestišče bo široko 7,5 m. V 24 urah bo šlo skozenj 19 200 motornih vozil.

DACHSTEINSKI LEDENIK je v 100 letih izgubil 480 milijonov m³ ledu. S tem ledom bi lahko opasali ekvator z ledenim zidom, visokim 12 m, širokim 1 m. Zato pa bo po 100 letih po vsej verjetnosti Dachstein dobil žičnico — velikanko iz Ramsaua kljub ogorčenim protestom zaščitnikov narave. Žičnico bo baje gradil inozemski kapital.

DHAULAGIRI je do l. 1962 »razprodan«. Letos se bodo z njim spet poskušali Švicarji pod vodstvom Maxa Eiselina in so vsi diplomatski koraki že opravljeni. Če njim ne bo uspelo, so se za l. 1961 prijavili Angleži, l. 1962 pa so si priborili prednostne pravice Avstrijci, ki s

tem posegajo po peti in morda najtehtnejši lavoriki odkrivanja himalajskih osemtisočakov. Med tem je prišla novica, da se je Dhaulagiri Švicarjem že vdal.

HELIKOPTER lahko zelo uspešno poseže v reševanje. Lani je nek ameriški pilot rešil plezalca celo iz same vzhodne stene Watzmanna. Plezalec Josef Bader se je zaplezal v steni, gorska reševalna služba pa je imela še težje delo zato, ker je ta plezalec mutast. Situacijo je rešil helikopter.

OČE IN SIN SCHÄFFER sta jeseni l. 1959 v Wettersteinu zabeležila novo smer VI. stopnje v severni steni Oberreintaldoma. Stena ima zdaj štiri smeri.

ANGLEŠKI ALPINIST Don Williams iz Manchesterja je z Walterjem Philippom v 11 urah kot tretji ponovil severozahodno steno Cima della Terranova. Smer so l. 1954 naredili Livanos, Gabriel in A. da Roit, druga pa sta jo ponovila Italijana Giudici in Radaelli.

CLAUDE BARBIER, Belgijec, se je lani proslavil kot šesti samohodec v Comicijevi smeri v severni steni Velike Cine. Smer je že leta 1934 ponovil kot samohodec tudi Comici.

EIGER je 13. in 14. sept. 1959 zabeležil tudi 15. ponovitev v svoji severni steni. Opravila sta jo Švicarja Peter Diener in Ernst Forrer. V steno sta vstopila ob 1.30, ob 21. sta začela bivakirati v zgornji tretjini stene na »rampi«, naslednji dan sta nadaljevala ob 7. in prišla ob 23. na vrh. Imela sta hude razmere, predvsem debel požled.

DAV daje za pomembne vzpone alpinistom denarno podporo. Toni Hiebeler, urednik Bergkammera, je ponovno grajal ta način finančne podpore, češ da s tem dobe alpinistični vzponi mladih žig plačanih storitev. Hiebeler se zavzema, da bi se vsota, namenjena za tako profesionalizacijo (10 000 mark), porabila za vzgojo alpinističnega naraščaja ali pa internacionalno srečanje alpinistov, kakršnega je lani priredila francoska Groupe de la Haute Montagne.

RUSKO ALPINISTIČNO opremo je v 298. št. Alpine Journala analiziral J. Harris. Pravi, da imajo v SZ nekaj stvari, ki bi jih s pridom uporabili tudi na zapadu. Tako n. pr. usnjate golenice, predvsem pa ledne kline s šestorokotnim

ušesom. Te kline smo v našem listu že opisali, prav tako tudi, kako jih ruski alpinisti s cepini izdirajo. Praktični so tudi sovjetski šotori, ki se postavljajo na cepine, zato odpade nošnja šotorskih palic.

27 000 KM so prevozile z avtomobilom Angležinje, ki so maja 1958 odrinile v Himalajo. O njihovi odločitvi smo že poročali, naj navedemo še nekaj zanimivosti. V Indijo so prišle preko Zahodne Nemčije, Avstrije, Jugoslavije, Grčije, Turčije, Irana in Pakistana. Čeprav so jih svarili pred tatovi in razbojniki v Orientu, se jim ni nič hudega zgodilo. Najtežje so prišle skozi Iran, zaradi slabih cest, in skozi obmejno zaporo med Indijo in Tibetom. V Himalaji so se držale v višini 4000 m, vendar so se mimogrede povzpele na 6200 m visoki brezimeni vrh. Kulija so ga takoj krstili za Bivi Giri, to je Ženski vrh. Cilj potovanja preko cele vrste plazov je bil Zaskar, pokrajina, katere glavno naselje je Padam z 200 prebivalci. Tu so vse tri Angležinje proučevale zakonske in socialne razmere, vendar ne dolgo. Po nekaj dneh so bile že spet v Delhiju, odkoder so nastopile skoraj isto pot nazaj v domovino.

TIROLSKA je ena najbolj obiskanih dežel na svetu. Lani julija je bilo v Avstriji 9 milijonov nočitev, 1. 1958 pa 6,7 milijonov. Od tega je bilo lani 2,7 milijonov nočitev samo na Tirolskem. V Avstriji je 91 občin, ki imajo skupno čez 1 milijon turističnih postelj.

TORRE TRIESTE velja kot stolp vseh stolpov, najtežji vrh v skupini Civetta. K dosedanjim smerem sta od 5. do 10. sept. 1959 vklesala še eno Piusi in Radaceli. Porabila sta 380 navadnih klinov in 90 svedrovcev. Njuna smer se giblje direktno po jugozahodni steni. Doslej so bile v Torre Trieste zelo znane smeri po zahodnem razu (V+), južna stena (VI+) in jugozahodni raz (VI+). Piusi in Radaceli sta torej avtorja novega plezalskega monstruma. Premagala sta kompaktni pasivni del spodnje tretjine v jugozahodni steni, ki je doslej odbil vse naveze. Nekaj podobnega je naredil 10. do 15. avg. 1959 Armando Aste s Francom Solino. Preplezal je 700 m visoko južno steno Piz Serauta. Dve noči je zaradi slabega vremena prebil v spalni vreči, porabil je 250 klinov, od katerih jih je samo 4 pustil v steni, in 15 lesenih zagozd. Piz Serauta se vzdiguje v vzhodnem masivu Marmolate. Aste je izjavil, da s to smerjo ne more primerjati ničesar, kar je plezal

doslej. Preplezal pa je skoraj vse, kar je v Dolomitih ekstremno težko. Kam to gre!

NA NORVEŠKEM so zadnje čase preplezali nekaj novih smeri, tako vzhodni steber Trollrygen (več mest —VI in VI), visok 1600 m, dalje jugozahodno steno Harstadnebb (IV—V) in direktno v zahodni steni znanega Romsdalsborna.

ALPINISTIČNI MÜNCHHAUSEN ni od lani, ko sta Švicarja Stieger in Grünleitner razglasila svoj lažni uspeh v Eigerju. Anglež A. J. Lawson je trdil 1. 1875, da je plezal na Novi Gvineji na 10 557 m visoko goro, dokler ga ni razkrinkal Alpine Journal. O prvem vzponu na Mt. Kinley pravda še ni končana, izpodbija pa se Fredu A. Cooku in E. Barrilu zaradi nepristnih fotografij, ki sta jih predložila. L. 1904 si je Annie Peck, Amerikanka, razširjala slavo, da je v Cordillerah stopila na 8000 m visoki vrh. Peruanska vlada ji je celo dala medaljo.

Zgoraj omenjena Švicarja sta se pohvalila, da sta steno preplezala v 21^{1/2} urah, v drugem najboljšem času doslej (1. 1950 sta E. Waschak in Forstenlechner prišla čez v 18 urah). Grünleitner je povečal dve sliki in ju razposlal časnikom obenem s poročilom o vzponu. Poročilo pravi, da nista hotela bivakirati pri »Pajku«, marveč sta s svetilkami na čelu izplezala težke izstopne partije. Nobeden te naveze ni opazil niti pod steno niti v steni, niti na vrhu. Toda dvom so vzbudile predvsem slike, ki jih je Grünleitner poslal na prošnjo tudi Hiebelerju. Nepristnost se najbolj pozna iz fotografije, ki naj bi predstavljala Stiegerja v Hinterstoisserjevi prečnici, ne dosti manj pa na drugih fotografijah. Hiebeler se ni zanesel samo na svoje izkušnje z Eigerjem, marveč so z njim v presoji soglašali tudi drugi poznavalci stene: Heckmair, Vanis, Waschak, Diemberger, Rebuffat, Terray, Raditschnig in Brandler.

S KOPJEM IN LASOM nad plazove! To predlaga ing. Peyerl iz Arlberga. V kopju, ki ga vrže na plazovito področje, je eksploziv, prav tako na koncu lasa. Izkušnje so namreč pokazale, da je koristnejše, če pride do eksplozije nad snegom, kakor pa če se eksploziv zakopje v sneg in pod snegom eksplodira.

V SEVEROZAHODNI STENI STOLPA DELAGO sta lani avgusta Dieter Hasse in Sepp Schrott speljala še eno ekstremno smer. Prva ponavljalca sta bila Toni

Plattner in Ernest Corazza iz južne Tirolske. Plattner je bil na tako smer dobro pripravljen, ponovil je že dve »najtežji« za Hassejem (jugovzhodno v Rotwandu in direktno v severni Velike Cine). V višini 350 m, v vrhnjem delu stene, pa je prišlo do nesreče. Corazza je padel s te višine v grušč, Plattner pa je obvisel na vrvi 30 m nad vstopom.

HAINDLKARÜTTE v Gesäuse je do trajala. ÖAV je s podporo štajerske deželne vlade in zveznega ministrstva za trgovino l. 1959 zgradilo nekaj minut zahodno od stare novo planinsko oporišče, seveda moderno in večje.

VZHODNA STENA FIZ se vzdiguje južno od Chamonixa naravnost iz doline. Ker so problemi tod okoli res že skoraj vsi rešeni, ni čudno, če so 2. in 3. okt. 1959 posegli po tej, doslej neopazni steni Weber, Julien in Pollet-Villard ter jo preplezali v 19 urah. Visoka je 900 m. Porabili so 70 klinov, 19 so jih pustili v steni.

BRENVA v Mont Blancu ima smer, ki jo imenujejo Hruška (Poire). Avgusta l. 1959 jo je ponovil Carlo Mauri sam. Smer, ki se imenuje Sentinelle Rouge, prav tako v Brenvi, pa je v istem mesecu ponovil Walter Bonatti tudi sam.

76 VELIKIH ŽIČNIC ima Zahodna Nemčija na svojem alpskem področju, ki ni ravno veliko. Do l. 1945 je bilo v nemških Alpah komaj 7 žičnic.

SEVERNO STENO VELIKE CINE je doslej premagalo 10 samohodcev, od katerih štirje niso več med živimi. Prvi je prišel čez sam Emilio Comici (umrl l. 1937), drugi Seitelberger 1951, tretji Wörndl 1952, četrti Gonda (umrl l. 1953), peti René Simek (umrl 1953), šesti Dacher 1955, sedmi Scheiblnher 1955, osmi Toni Egger, deveti Siegert 1958 in deseti Barbier 1959.

SENCE V SEVERNI STENI VELIKE CINE imenuje Dietrich Hasse dogodke, ki so se zvrstili po znameniti direktissimi, ki so jo kot korekturo prvotne smeri speljali štirje Nemci, med njimi Hasse sam. Hasseju ni vse všeč, češ da se je preveč pokazala nečimrnost in malomščanska psihoza cortinskih »veveric«. Po Hassejevem mnenju bi bile »veverice« morale upoštevati Schelbertovo in Webrovo sporočilo pod steno, ker sta ta dva Švicarja problem, ki sta ga načela, v bistvu že rešila. Hasse jim tudi očita, da so pod

steno pustili celo goro konservnih škatel, steklenic, papirja. Hasse se zavzema za klasični internacionalni duh, ki je preveval alpinizem doslej. Severna stena Cine ima zdaj po eno italijansko, nemško, švicarsko in francosko smer. Vprašanje je, če bi nastale, če ne bi šlo za prestiž štirih alpskih narodov.

ALPSKI ZOO bi radi zgradili v Innsbrucku. Odločili so se za Höttinger Steinbruch. Zanašajo se na velik obisk, posebno iz Zahodne Nemčije.

2200 SMRTNIH NESREČ se je doslej zgodilo v Dolomitih, torej nekako v 100 letih. Pravijo, da bodo tem žrtvam gora postavili velikanski spomenik.

USPEŠNE EKSPEDICIJE v visoke gore slone na preciznem načrtu in spsobni organizaciji. Vzponi na svetovne gore so bili narejeni pravzaprav v Londonu, Dunaju, Parizu, Milanu, delo v gorah samih je bilo samo izvajanje zadnje poteze v organizaciji vzpona. Zelo veliko zavisi od tega, kakšno moštvo izberemo. Če to ni dobro opravljeno, se ekspedicija po vrnitvi ponaša le s kakšno izrezljano desko in s kako zbirko hroščev. Znanost in njeni cilji so različni od alpinističnih. Uspeh doseže ekspedicija samo v primeru, če jo navdaja gorečnost do stvari, do vrha ali do znanstvenih ugotovitev. Težko bo znanstvenik dosegel učinkovit alpinistični cilj, če zanj ni dovolj vnet. Zato se zadnje čase obračajo stran od tradicionalnih »mešanih« ekspedicij, ki bi zajemale oba cilja, znanstvenega in alpinističnega. Le DAV se drži tradicije in zato doživlja grajo od mlajših alpinistov, ki vidijo uspehe Avstrijcev, neprimerno večje in učinkovitejše, kakor so pa nemški. Nemški tradicionalni tip ekspedicije je torej spričo ekspedicijskega stila zadnjih 10 let močno zastarel.

»PRI NAS NI ŽIČNIC« je že ponekod reklamno geslo za privabljanje tujcev. Tako v deželi Salzburg, ki se je odločila, da ne bo odobrila nobenega kredita za žičnice več. V l. 1959 je samo Salzburg štel 5 milijonov nočitev. Seveda ima ta medalja zelo plastično drugo stran.

Skupina avstrijskih hotelskih lastnikov je lani za 330 000 R. M. kupila ruski velehelikopter. ÖAV pravi, da temu helikopterju ne bo dovolil pristajanje v območju Venedigerja in Glocknerja, češ da naj ta ptič leta le po sredogorju. ÖAV ima prav, toda 330 000 RM je vsota, s katero bi lahko zgradili zelo velik hotel

in se nekako mora obrestovati. Kdo bo neki zmagal? Zaščitnik narave ali finančnik? Zdrava hoja v gore za zdrave ali zračni taksi za snobe in petičneže?

ADAPTACIJA ČLOVEKA NA VELIKE NADMORSKE VIŠINE je bila vse do konca prejšnjega stoletja precej neznana stvar, čeprav so geografi lahko ugotovili mnoge stalne visoke naselbine v Švici in Italiji (do 2071 m), v Mexico, v Južni Afriki, kaj šele v Južni Ameriki, kjer so človeške naselbine v višinah od 3000 do 5000 m. Glavno mesto Bolivije La Paz ima 350 000 prebivalcev, med katerimi 50 000 Srednjeevropevcov, ki so se zadnje čase tja preselili, leži v višini 3700, letališče pa ima v višini 4080 m. Prebivalstvo je popolnoma adaptirano, gojijo tudi vse športe, celo nogomet, čeprav je pritisk barometra tu komaj 400 do 500 mm Hg (na morju 760 mm Hg). Avtodrom drži do višine 5300 m na Čaklataja, kjer stoji velik hotel in je tam snežna meja. Športniki, ki pridejo teknovali v La Paz, se aklimatizirajo v 2 do 3 dneh. V višini 4000 do 5000 m živijo rudarji v napornih rudnikih cinka, platine, srebra, svinca. V dolini Cuzco (3500 do 4000 m) se je razvijala kultura plemena Inka. Krompir so sadili v višini 4000 m. V višini 5000 m srečaš še danes Indijance, ki se šibe pod mrežnico sena, da se komaj vidijo izpod nje.

Aklimatizacija belcev poteče deloma s tem, če prispeš v letalu. Ko premagajo Ande, začutijo sicer glavobol. Če se dobro prespe, so naslednji dan že kar adaptirani. Časi atletov so potem v tem zraku ponavadi za kako desetinko boljši. Toda to velja samo za kratke proge, pri 800 m ne več, ker pri tem dela ni možno več opraviti anoksiotično in je treba kisik nadomeščati že med tekom. Da je to res, lahko opazimo tudi v Alpah, če v višini 3500 m hitro tečemo po stopnicah. To nam omogoča najti pravo metodo adaptacije. Na telo v višinah ne učinkuje samo to, da pojememo zračni pritisk, ampak tudi to, da obenem pojememo parcialni pritisk kisika. Tudi v višinah ima zrak 21 % kisika. Na morskem gladini znaša to 160 mm Hg. V pljučih znaša to nekoliko manj, ker se vdihavani in izdihavani zrak mešata. Toda tudi pri tem pritisku kisika je praktično ves hemoglobin nasičen s kisikom (97 % oksihemoglobina). Nad 2000 m pa pojememo parcialni pritisk kisika in s tem navzočnost kisika v krvi oziroma v celicah. Čim više gremo, tem manj kisika doteka v eni časovni enoti v možgane, mišice in druge organe.

Vse, kar deluje zoper to pojemanje, spada k metodi adaptacije. Najprej pospešen krvni obtok. Srec hitreje bije, krvni pritisk narašča, kapilare se razširijo, kri se manj izrabi, več kisika pride v celice in mišična vlakna. Kompenzatoričnega pomena je tudi to, da se s tem respiratorna površina pljuč poveča za 30 %. Če jemljemo adrenalin, olajšamo še odpiranje alveol. Pri takem povečanju pljuč vdihavamo več kisika, skozi pljuča pa gre več krvi, s tem pa več kisika v celice. Ko se pljučna površina poveča, se s tem pomnože rdeča krvna telesa za ca. 1½ milijona do 2½ milijona na mm³. V La Pazu je povprečno število teh teles 6½ milijona, s tem pa se sorazmerno poveča delež hemoglobina.

So pa seveda še vedno uganke. Predvsem tako imenovana predolgotrajna adaptacija (retained adaptation). Opazili so jo pri živalih in pri moštvi iz ekspedicij. Pri tem adaptacija traja tudi po vrnitvi na nižje višine. Dalje ni še jasno, ali in koliko vpliva višinsko žarčenje na gene in mutacije v organizmu. Jasno pa je, da je adaptacija možna, vsaj do višine 4500 m, za stalno bivanje.

NAJVIŠJE LEŽEČA SIRARNA je seveda v Himalaji. Seveda! To ni tako preprosto. L. 1952 je še ni bilo. Toni Hagen, švicarski znanstvenik, popisuje svoja pota po dolini Langtrang in se čudi, kako se je v nekaj letih pod vodstvom švicarskega sirarja J. Dubacha tod okoli marsikaj spremenilo. Za izboljšanje mlekarskega gospodarstva se je zavzela OZN. Langtrang je od Kathmanduja oddaljen za osem dni, seveda peš. Tu se daljave še vedno tako merijo.

Švicarski mlekarški strokovnjaki so zadeli takoj na vseazijski centralni kmetijski problem, na prezadolženost malega kmeta. Dolino Langtrang je za mlekarški napredek izbral Švicar Wesner Schulthess. Poleg zadolženosti malih kmetov je ugotovil takoj tudi to, da se blagovna menjava pri nepalskih kmetih zelo težko vrši. Po tri tedne daleč nosijo svoje pridelke na trg v Tibet ali v Indijo, nazaj pa nosijo sol. Zato je bilo od kmetov težko dobiti jakovo mleko. 25 % prebivalstva je dva meseca kar na poti zato, da to blagovno izmenjavo izvrši, kajti sol si mora preskrbeti vsako kmečko gospodarstvo samo. Če ima nepalski kmet pri tem 30 do 50 šv. frankov gotovine na leto, je že kar precej. Zato je odvisen od nepalskih zelenošev, oderuhov, ki terjajo 35 % obresti, poleg tega pa še to, da prodajo

njim to in ono po direktni ceni. Večina kmetov je v rokah kmečkih oderuhov. Tako Toni Hagen. Oderuhi so bili seveda proti načrtom OZN. Schulthess je nastopil z večjimi cenami za mleko. Yakovo mleko ima 6—8 % maščobe, medtem ko v Švici znaša 5 %. Zato ga namolzejo manj, komaj 21 l na glavo. Švicar se je moral boriti s sabotažo oderuhov, z obstrukcijo lokalnega guvernerja, ki je navajal ljudi, da so oddajali umazano mleko itd. Toda OZN in FAO, njen organ za svetovno prehrano, nista odnelali in kmalu se je pokazalo, da bo začeto sirarjenje lahko nadaljeval sirarski tehnik Dubach, ne več akademsko izobraženi agronom. Sirarno so postavili v višini 4800 m.

Hagen pripoveduje dalje, kako je ta sirar Dubach namah postal dr. Sahb in zdravil ljudi iz vse doline. »Zdravi narumni narodi,« pravi, so bajka. Nepalcev je vedno več bolnih, v Nepal so vse bolezni od koz, tuberkuloze do sifilisa in zlatenice. Hagen in Dubach sta dajala lastne medikamente. Pri tem se Hagen obregne na cele zaboje darovanih zdravil, ki jih pri povratku puščajo ekspedicije na ledenikih, da si olajšajo pot nazaj.

Sirarna izdeluje 1500 kg sira v dveh mesecih, proizvodnjo bo pa dvignila na 2500 kg. Mleko plačuje po 40, oderuhi pa po 18. S tem so se razmere precej spremenile in marsikak zaslužnjeni zadolženec je že prišel spet med svobodne može. Nepal ima že danes monopol v trgovini s sirom, predvsem z Indijo. S pomočjo OZN, Colombo — plana, Nove Zelandije in Švice ima Nepal zdaj že več sirarn, centralne mlekarne in hladilnice. Vse to se je izvršilo v znamenju tehnične pomoči za manj razvite države.

Nekateri kmetje pa se ne morejo rešiti izpod jarma oderuhov in lam. Ti izvažajo sirovo maslo v Tibet, mešajo ga z blatom in vodo, v Tibetu pa to uporabljajo za gorivo v svetilkah, ki jih nešteto gori v klostrih in templjih.

UMETNI SVET ZA PLEZALNO ŠOLO so si omislili plezalci mesta Amsterdam, in sicer so za to izbrali gasilski dom. Visok je samo 14 m, vendar dovolj visok, da holandska sekcija OAV lahko uri vse manevre z vrvjo, premaguje strah pred

globino in se privaja na »tretjo« dimenzijo, ki je v Holandiji narava sama ne nudi.

KOČA SUDETSKIH NEMCEV stoji že 30 let pod Muntanitzem in skupini Grannatspitz med Venedigerjem in Grossglocknerjem. Lani so jo v Matreiu na Tirolskem proslavili ob udeležbi sudetskih Nemcev, ki so se naselili v Avstriji ob navzočnosti okrajnega glavarstva, občine in drugih častnih gostov. Šolski otroci so zapeli, matreiska godba je igrala. Društvo sudetskih Nemcev je dobilo v popolno last tudi zemljišče, na katerem koča stoji, da »so tako dobili košček domovine.« Matreiska šolska mladina je kočo okrasila, dr. Petzel pa se je v vznesenih besedah ob zvokih pesmi o »dobrem kameradu« spomnil tistih, ki so padli »na polju slave v vojni ali pa bili po vojni pri pregonu umorjeni.« Komentar ni potreben. Le udeležbo šolske mladine iz Matreia bi podčrtali posebej.

GOZDOVI SO ŽEJNI, saj na en sam poletni dan hektar bukovega gozda izsesa iz zemlje 25 000 do 30 000 vode in jo »izparéva« v zrak. Količina vode, ki jo potrebuje gozd, se spreminja po vremenu, predvsem po vetru. Viharniki na grebenih niso omrtveli zaradi starosti, kakor po navadi mislimo. Grebenški veter je drevo tako žejal, da ni moglo nadomeščati vode s svojim koreninskim sistemom. Viharniki so torej večji del izžejana, od žeje usahla drevesa. V Mexiki so zaščitniki prirode zaščitili obstoj nekaterih tisoč let in več starih cipres-velikank na ta način, da so ob drevesu izkopali vodnjak za 10 000 l vode. Pravijo, da bodo tako tem drevesnim orjakom s 50 m obsegom podaljšali življenje.

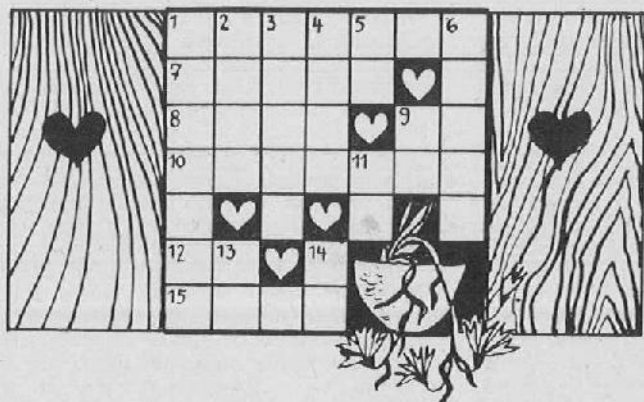
PIK VOROŠILOV leži v centralnem Pamiru. Lani je stopilo na ta vrh 11 sovjetskih alpinistov in ga krstilo. Visok je 6666 m.

LETALSKI PROMET na ledenikih se je začel l. 1919, ko je švicarski vojaški pilot Ackermann prvič pristal na ledeniku v višini 3454 m blizu Jungfraujocha. Lani so v spomin na ta dogodek odkrili na tem sedlu spominsko ploščo.

SKLAD DOMA ZLATOROG

Stanje sklada dne 15. XII. 1959	din 6 931 405.—
Zbrano do 10. VI. 1960	din 685 447.—
Stanje sklada dne 10. VI. 1960	din 7 616 852.—

Mladim planincem

KRIŽANKA »OKNO«

Vodoravno: 1. Gora v Julijcih (2863 m), 7. gora v Julijcih (2601 m), 8. bog ljubezni v starem Rimu, 9. kazalni zaimek, 10. pogorje v Dalmaciji, 12. veznik, 15. gora v Julijcih (2410 m).

Navpično: 1. Gora v Julijcih (2379 m), 2. deli človeškega telesa, 3. mesto ob slovenski morski obali, 4. visoki hribi, planine, 5. kratica za ljudsko republiko, 6. alpska dolina v Julijcih, 9. osebni zaimek; tebi, 11. pogojnik, 13. NR, 14. prva in zadnja črka.

Posetnica

Tekst: Lani je obiskal eno goro v Kamniških Alpah (2132 m), ki ima isto ime kot pomajševalnica za plod smreke, in eno goro v Julijcih (2379 m), katere ime pomeni hkrati livado.

Rebus

Tekst: Cilj naše himalajske odprave.

REŠITEV

Vodoravno: 2. Himalaja, 8. Vogel, 9. Cer, 10. lan, 12. Rež, 14. Mlinarica, 17. enoten, 18. AŽ. Navpično: 1. Marec, 2. holm, 3. Igale, 4. Menina, 5. Al, 6. AC, 7. Jerin, 11. mat, 13. ŽA, 15. nož, 16. Re.

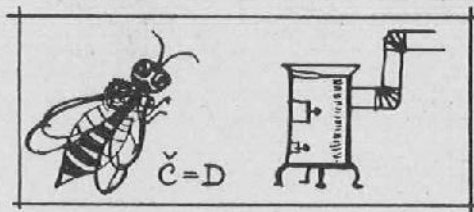
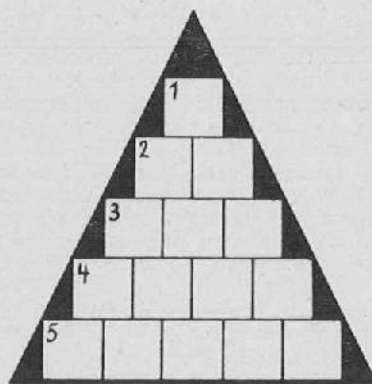
KONJICEK: Begunjščica.

Debeljak, Jerin, Mahkota, Kersnik, Keršič, Kunaver, Robič, Krim, Rila, Cmir.

Piramida

Samo vodoravno:

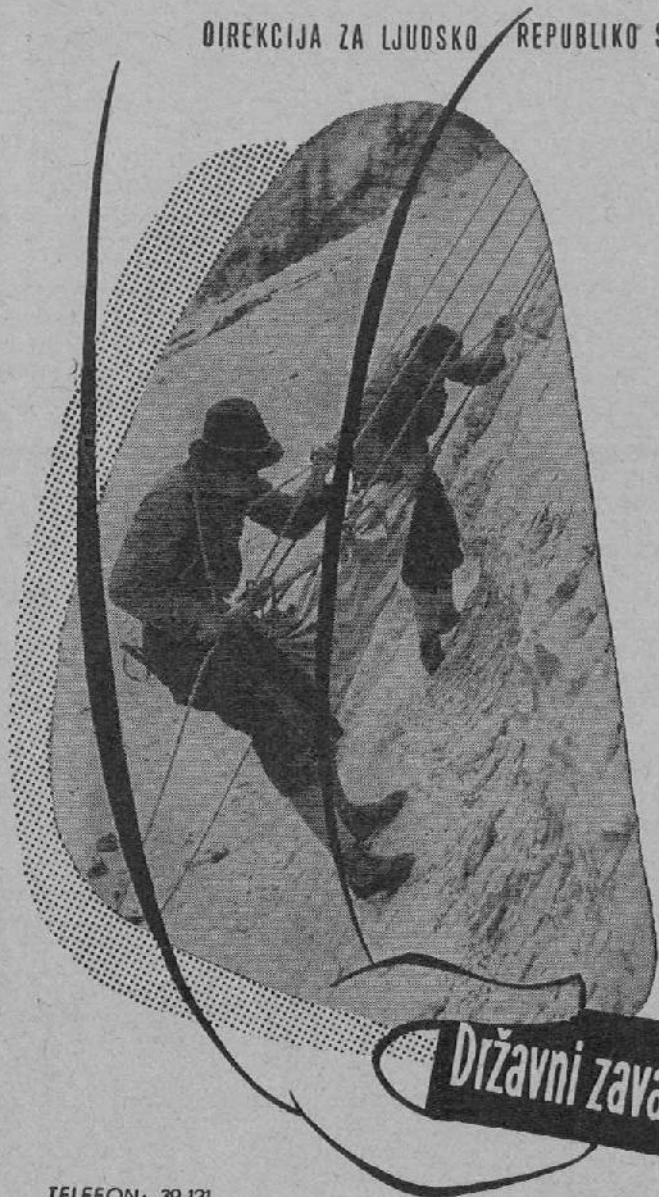
1. Srednja črka v naši abecedi,
2. okrajšava za planinski,
3. zal, krasen, čeden,
4. gorovje v Evropi,
5. vrh nad Vojkovo kočo na Nanosu (1261 m); vrh v Zasavju – vzhodno od Svete gore (820 m).

Posetnica

Uganite ime hriba blizu Ljubljane, ki ga rada obiskuje (671 m).

DIREKCIJA ZA LJUDSKO REPUBLIKO SLOVENIJO V LJUBLJANI

Predajte se športu
in užitkom, ki vam
jih nudi lepa
priroda!
Na opreznost nikar
ne pozabite –
riziko pa predajte
zavarovanju!
Zoper nezgode,
za primer smrti
in doživetja
zavaruje:

Državni zavarovalni zavod

TELEFON: 39-121

ZASTOPNIKI V VSEH VEČJIH KRAJIH

Ľavarna dušika Ruše

PROIZVAJA IN DOBAVLJA:

Karbid

za avtogeno varjenje, razsvetljavo in acetilensko kemijo

Apneni dušik in nitrofoskal — Ruše

za gnojenje

Ferokrom suraffine

za jeklarsko industrijo

Elektrokorund

za bruse in brušenje

Kisik in aceten

za rezanje in varjenje kovin

Taljeni magnezit

za elektroizolacijo

Brzjavni naslov: Azot Maribor, telefon: Maribor 35-48 in 36-48, teleprinter: 03312.

Železniška postaja: Ruše — Industrijski tir. Tekoči račun: NB Maribor $\frac{604-11}{1-185}$

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA

Telefon št. 24

Železniška postaja: ZIDANI MOST

● PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev
in kartonov

specialne papirje

surovi heliografski
in foto papir

paus papir

kartografski

specialni risalni »Radeče«

papirje za filtre itd.

● IZDELUJE:

vse vrste kartic
za luknjanje v standardni velikosti
in tisku

Po želji izdeluje kartice
v posebnem tisku

v rdeči, modri ali sivi barvi

RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

tovarna usnja v šoštanju

Najboljše

podplatno usnje

komerčno in goodeyar

vse vrste boksov

črnega in barvastih

dullboks

za specialne smučarske čevlje

mastno, cugovano

in nekrišplovano kravino

ter svetovno znani likanec

kupite najceneje

v tovarni usnja v Šoštanju

POSTREŽBA TOČNA IN HITRA!

**Največja
višina
pogorja je
Himalaja**

**Največja
kvaliteta
plemenitih
jekel pa**

Železarna Jesenice

PROIZVAJA CEVI:

vodovodne

plinske

parovodne

konstrukcijske

pohištvene

pancirne

v dimenzijah 1/8 »—3«

spojke za cevi

loki za cevi

ZAHTEVAJTE KATALOG PROIZVODOV ŽELEZARNE JESENICE